

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΜΣ: Κοινωνικές διακρίσεις, Μετανάστευση, Ιδιότητα του Πολίτη

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: « Η ζωή των τσιγγάνων της συνοικίας Παπακαυκά στην Αμαλιάδα Ηλείας, πρόσφυγες 3^{ης} γενιάς από την Κωνσταντινούπολη. Μία συνοικία ενταγμένη στην κοινωνία ».

"Πιρ τα ντικ γιεκε μανούσσες" ...

Περπάτα και κοίτα έναν άνθρωπο....

Φοιτήτρια: Παναγοπούλου Στυλιανή

Υπεύθυνος καθηγητής: Σπυριδάκης Εμμανουήλ

Μέλη: Παπαδόπουλος Ιωάννης

Γαζή Έφη

Κόρινθος 2018

Περιεχόμενα

A. Σχέδιο έρευνας

Εισαγωγή	σελ. 4
Λειτουργικοποίηση	σελ.4
Εννοιολόγηση	σελ.5
Βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	σελ.7
Επίλογος	σελ.10

B. Ιστορία τσιγγάνων

Ιστορική Αναδρομή.....	σελ.10
Καταγωγή τσιγγάνων	σελ.11
Το ταξίδι από την Κωνσταντινούπολη	σελ.14
Τσιγγάνοι και Εβραίοι, οι αιώνιοι νομάδες	σελ.16
Ερευνητική κοινότητα και κοινωνική ένταξη	σελ.17
Εδραίωση και συνοικία στην Αμαλιάδα	σελ.18
Οι τσιγγάνοι σήμερα	σελ.21

Γ. Ήθη και Έθιμα

Προίκα	σελ.25
Τσιγγάνοι και γάμος	σελ.26
Σεντόνι νύφης	σελ.26
Γέννηση μωρού	σελ.27
Έθιμα από την Ανατολή	σελ.27
Μάγια και Γούρια	σελ.27
Βασκανία	σελ.28
Ενδυμασία	σελ.28
Κηδεία	σελ.29
Μνημόσυνα	σελ.29
Χριστούγεννα (Κόλεντα), Πρωτοχρονιά	σελ.29
Πάσχα (Πατραγκί)	σελ.30
Άγιος Γεώργιος, Εντερλέζι	σελ.30
Μπογκορόντιτσα, Η γιορτή της Κοίμησης της Θεοτόκου	
Τον 15 Αύγουστο	σελ.30
Σάββατο του Λαζάρου	σελ.30
Χορός	σελ.30
Τσιγγάνικα Παραμύθια και ιστορίες	σελ.31

1. Ο Βασιλιάς στη μέση της θάλασσας	σελ.32
2. Τα μάγια	σελ.33
3. Ο πνιγμός	σελ.34
<u>Δ. Ρατσισμός</u>	σελ.35
<u>Ε. Προσπάθεια καταγραφής της Ρομανί</u>	σελ.37
<u>Ζ. Συνεντεύξεις</u>	
1. Κώστα Λιακόπουλου, ιδιοκτήτη εφημερίδας Ενημέρωση Της Αμαλιάδας	σελ.39
2. Μάκη Νοδάρου, δημοσιογράφου εφημερίδας Documento	σελ.43
3. Ανδρέα Νικολακόπουλου, δικηγόρου, προέδρου του Δημοτικού συμβουλίου Αμαλιάδας	σελ.44
4. Νικολάου Μπατζαλή, προέδρου της κοινότητας Ρομά ...	σελ.45
5. Κωνσταντίνου Χηνά, συγγραφέα τσιγγάνικων ιστοριών, Μικροπωλητή λαϊκών αγορών	σελ.47
2 ^{ος} Παγκόσμιος Πόλεμος	σελ.49
Σίνδος Θεσσαλονίκης 1948	σελ.50
<u>Η. Συμπεράσματα</u>	σελ.51
<u>Θ. Βιβλιογραφία</u>	σελ.51
<u>Ι. Ερευνητικό εργαλείο</u>	
1. Σε τσιγγάνους της κοινότητας Παπακαυκά	σελ.52
2. Σε μη τσιγγάνους της περιοχής	σελ.55
<u>Κ. Ντοκουμέντα, Φωτογραφικό υλικό</u>	σελ.56
<u>Λ. Ευχαριστήριο</u>	σελ.67

Εισαγωγή

Στόχος της έρευνας είναι να αναδειχθεί η μειονοτική κοινότητα των τσιγγάνων της συνοικίας Παπακαυκά στην Αμαλιάδα του δήμου Ήλιδας, οι οποίοι διατηρούν μεν τα έθιμα τους και τις παραδόσεις τους, έχουν ωστόσο προσαρμοστεί πλήρως στον Ελλαδικό χώρο. Ενδιαφέρον αποτελούν οι διαδικασίες εκπολιτισμού, όπως η οργάνωση τοπικής ομάδας ποδοσφαίρου, με διακρίσεις σε πρωταθλήματα, η συστηματική παρακολούθηση μαθημάτων των παιδιών τους στα σχολεία, η ανάπτυξη του εμπορίου, και τέλος η επιθυμία και τα πρώτα βήματα μετάδοσης και διδασκαλίας της γλώσσας τους σε μη τσιγγάνους στην Δημοτική Βιβλιοθήκη της Αμαλιάδας.

Κάνοντας επιτόπια έρευνα και αρκετές φορές συμμετοχική παρατήρηση έγινε προσπάθεια καταγραφής στα περισσότερα πολιτιστικά στοιχεία με σκοπό την ανάδειξη μίας διαφορετικής πλευράς της τσιγγάνικης κοινωνίας.

(Λέξεις κλειδιά: Τσιγγάνοι, κουλτούρα, πρόσφυγες, εκπαίδευση, εμπόριο, εκσυγχρονισμός)

Αρχικά γίνεται αναφορά στο ιστορικό κομμάτι. Τι γνωρίζουν για την καταγωγή τους, Το ταξίδι της προσφυγιάς, τον ρατσισμό που βίωσαν και βιώνουν ακόμα κάποιες φορές, η κατάληξη, εγκατάσταση και εδραίωση στην Αμαλιάδα από τους πρόγονους τους, την άποψη τους για την εκπαίδευση, πως νιώθουν σε σχέση με την ελληνική κοινωνία, εάν νιώθουν να βιώνουν ανισότητες; Πως απέκτησαν αυτή την ταυτότητα που τους διαφοροποίησε από τους νομάδες τσιγγάνες και τους κατέστησε μέρος του ελληνικού έθνους, πως βοήθησαν το εμπόριο της πόλης αρχικά και της ευρύτερης περιοχής γενικότερα. Εάν νιώθουν αποδεκτοί από τους συμπολίτες τους Αμαλιαδίτες, αν διατηρούν τα έθιμα τους και τις παραδόσεις τους, Μέσα από την έρευνα που διεξήχθη θα μεταφερθεί ο τρόπος που μεταφέρουν από γενιά σε γενιά τις ιστορίες τους, πως κάνουν προσπάθεια για την καταγραφή της προφορικής γλώσσας τους.

Λειτουργικοποίηση:

Για την επίτευξη των σκοπών της έρευνας και την απάντηση των ερωτημάτων που τίθενται, είναι αναγκαία η εννοιολογική αποσαφήνιση και η οριοθέτηση του πεδίου των εννοιών (μεταβλητών) που χρησιμοποιούνται ή και που "μετρώνται" στην έρευνα. Συγκεκριμένα, γίνεται μία προσπάθεια περιγραφής και προσδιορισμού του

πλαίσιου και πεδίου χρήσης των όρων Τσιγγάνος, Προσφυγιά- Ιστορία τους, Πολιτισμός.

Εννοιολόγηση:

Χρησιμοποιούμε τους όρους Ρομ, Ρομά, γιατί όλοι οι τσιγγάνοι, ή αλλιώς Γύφτοι ή Κατσίβελοι της Ελλάδας αυτοαποκαλούνται Ρομ, Ρομά και το (προ)έθνος των Ρομά φαίνεται να είναι το μεγαλύτερο, πληθυσμιακά σε όλο τον κόσμο, σε σχέση με άλλες τσιγγάνικες ομάδες, όπως οι Σιντί, Καλέ, Μανούς. Επίσης η γλώσσα των τσιγγάνων όλης της γης είναι η Romany Cib, όπως τους αναγνώρισε ο ΟΗΕ το 1979, ως «Διεθνή Ένωση Ρομανί»(Ντούσας, 1997: 19).

οι **Τσιγγάνοι** αποτελούν πληθυσμό με ιδιαίτερη παράδοση. Οι συνεκτικοί δεσμοί ανάμεσά τους είναι τέτοιοι που τους βοήθησαν να ξεπεράσουν προβλήματα αποκλεισμού, πολιτισμικής αφομοίωσης και πολλές φορές πολιτικών γενοκτονιών (Εξάρχος, 1996:55). Ως ομάδα παρουσιάζει ένα ιδιαίτερο πολιτισμικό σύστημα και σύστημα αξιών, που επηρεάζει αναμφισβήτητα τόσο τη συγκρότηση, όσο και τη λειτουργία της οικογένειας. Σύμφωνα με έρευνες, στην Ελλάδα οι Τσιγγάνοι είναι οργανωμένοι σε εννέα φυλές (Ντούσας,1997:85)

1. Μπατσόρια,
2. Μαπαμανέ-Roma,
3. Roma,
4. Σουβαλιώτες,
5. Τσιγγάνοι,
6. Χωραχάγια (οι περισσότεροι μουσουλμάνοι),
7. Μεσκάρηδες (Αρκουδιάρηδες),
8. Δερμετζήδες και
9. Χαντούρια.

Η συλλογικότητα είναι η βασική αρχή της κοινωνικής οργάνωσης των τσιγγάνων. Το άτομο αποκτά τη συλλογική του ταυτότητα ως μέλος μίας ομάδας, ως μέλος ενός κύκλου συγγενών. Τα άτομα που ανήκουν στην ίδια διευρυμένη οικογένεια, ζουν μαζί, μοιράζονται κοινές εμπειρίες και χώρους. Η ατομικότητα παραμερίζεται από τη συλλογικότητα. Η συγγένεια αποτελεί δύναμη μέσα στη συλλογικότητα. Γι αυτό γίνονται γάμοι ανάμεσα σε μέλη ίδιας φάρας, όπως λέγεται (Fraser,1997: 245).

Στη νεότερη Ελλάδα τη λέξη **πολιτισμός** μετέφρασε και χρησιμοποίησε από τη γαλλική λέξη “civilisation” ο Αδαμάντιος Κοραΐς (1748-1833) ταυτίζοντάς την με τα ανώτερα προϊόντα του τρόπου ζωής μιας κοινότητας, προϊόντα που έχουν να κάνουν με την υψηλή τέχνη, τη φιλοσοφία και τις επιστήμες. Ο ιστορικός Febvre (Lucien Febvre, 1878–1956) μελέτησε την έννοια που είχε ο πολιτισμός κατά τον 16^ο αιώνα και αποδόθηκε η ερμηνεία ως η αρετή της διακριτικότητας, της ειλικρίνειας και της ευγένειας. Παρατηρούμε πως η έννοια της λέξης **πολιτισμός** είναι πολυδιάστατη και προσαρμοσμένη μέσα στην ιστορία του ανθρώπου. Προσαρμοσμένη στο βαθμό που να χαρακτηρίζει σε κάθε εποχή τις ανάγκες του για εκφραστικότητα προς κάτι ανώτερο από τη βιολογική του υπόσταση. Με τον τρόπο αυτό προσδίδει τις επιδράσεις του (θετικές ή αρνητικές) στην τοπική κοινωνία ή σε ολόκληρο τον κόσμο. Η έννοια του πολιτισμού χαρακτηρίζει και χαρακτηρίζεται, για κάθε χώρα, από οποιοδήποτε παγκόσμια αναγνωρισμένο υλικό και υπαρκτό τεχνητό ή φυσικό δημιούργημα.

Προσφυγιά- Ιστορία τους: Σύμφωνα με τον Τσακίρη (2004), 3 ομάδες τσιγγάνων από τη Βορειοδυτική Ινδία κατευθύνθηκαν η μεν πρώτη στη Ρωσία μέσω του Καυκάσου, η δεύτερη στην Ελλάδα και την Βαλκανική χερσόνησο και η τρίτη ακολούθησε τη ροή των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη, από όπου κάποιες υπο-ομάδες κατευθύνθηκαν στις όχθες της Κασπίας θάλασσας και κάποιες άλλες στη Συρία. Οι περισσότερες από αυτές τις ομάδες κατέληξαν στην Ασιατική Τουρκία· κάποιες εισχώρησαν στο Νότο και έφτασαν μέσω της Μεσογείου θάλασσας στην Αίγυπτο και τέλος κάποιες άλλες έφτασαν στο Γιβραλτάρ ακολουθώντας την πορεία των Βορειοαφρικανικών παράλιων, από όπου πέρασαν στην Ισπανία. Παρόλα αυτά, μελετητές ακόμα αμφισβητούν την Ινδική καταγωγή των τσιγγάνων κάτι που οδηγεί σε επανεξέταση των κειμένων και των πληροφοριών (Kenrick, 1997. Τσακίρης,2004,σ.2-14. Τερζοπούλου-Γεωργίου,1996,σ.4-5).

Στο Βυζάντιο στα χρόνια των Σταυροφοριών, εμφανίζονται σε διάφορες πηγές ομάδες ανθρώπων που έχουν κοινά χαρακτηριστικά με τα άτομα των φυλών των ρομά και αποκαλούνται Αθίγγανοι, Αιγύπτιοι, ειδωλολάτρες, Τάταροι κ.α. Παρόλα αυτά δεν είναι αποδεδειγμένη και οπότε αποτελεί παρακινδυνευμένη η ένταξη ή ταξινόμηση αυτών των ατόμων στις φυλές των ρομά.

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Για οποιαδήποτε έρευνα, ανεξάρτητα με τη μέθοδο που θα εφαρμοστεί, η ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας αποτελεί το πρώτο στάδιο της διαδικασίας (Κυριαζή,2005:256).

Αρχικά θα παρουσιαστεί βιβλιογραφικά τι είναι οι τσιγγάνοι, και τι υπάρχει σε μεγάλο εύρος της βιβλιογραφίας. Η ποιοτική έρευνα που ακολουθεί σε άτομα της κοινότητας αυτής αλλά και σε μη τσιγγάνους της περιοχής, θα αναδείξει τη δική τους οπτική και γνώμη για τη συμβίωση Αμαλιαδιτών και Ρομά-Αμαλιαδιτών.

Παράλληλα θα ερευνηθούν μαρτυρίες πολιτικών φορέων και ανθρώπων του τοπικού τύπου που έχουν συναναστραφεί μαζί τους. Επίσης αποσπάσματα τοπικού τύπου της περιοχής αποτελούν τεκμήριο της καθημερινότητας της ζωής των Ρομά, ενώ τονίζουν προβλήματα που έχουν αντιμετωπίσει αλλά και επιτεύγματα. Ο βασικός σκοπός της κοινωνιολογικής ποιοτικής έρευνας εξάλλου, είναι να καταλήξει σε ένα θεωρητικό πλαίσιο που θα ερμηνεύσει τα εμπειρικά δεδομένα μέσα από μία συνεχή διαδικασία ανάδειξης εννοιολογικών κατηγοριών, η οποία στηρίζεται στα ίδια τα δεδομένα και συνάγεται από αυτά(Κυριαζή,2005:256-257).

Αρχικά μελετήθηκε η βιβλιογραφία που δείχνει από πού προέρχονται οι τσιγγάνοι.

Στο βιβλίο «Τσιγγάνοι από τις Ινδίες στη Μεσόγειο» του Donald Kenrick Εκδόσεις Καστανιώτη, καταγράφεται το ταξίδι των τσιγγάνων από τις Ινδίες προς τη Μεσόγειο. Ενδιαφέρον προκαλεί το βιβλίο της Αλίκης Βαξεβάνου « Έλληνες Τσιγγάνοι, Περιθωριακοί και Οικογενειάρχες» από τις εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2001. Στο βιβλίο αυτό αναφέρεται σε μία αναγωγή των κοινωνικών χαρακτηριστικών των σημερινών τσιγγάνων σε μία υποθετική μακρινή γεωγραφική προέλευση, σε μία οικουμενική τσιγγάνικη φύση, που μεταμορφώνεται. Αυτή η μεταμπίεση τους συνδέεται με την πολυπολιτισμικότητα ενώ υποθηκεύει επικίνδυνα το μέλλον τους. Μιλούν τη ρομανί γλώσσα η οποία είναι μόνο προφορική. Το πρωτότυπο που θα δείξουμε πιο κάτω είναι η προσπάθεια των τσιγγάνων της συνοικίας Παπακαυκά να καταγράψει τη γλώσσα αυτή, με ελληνικά γράμματα, και τη δημιουργία γραμματικής, με σκοπό τη διατήρηση της γλώσσας τους για να κρατηθεί ζωντανή και στις επόμενες γενιές. Ήδη από τον 18^ο αιώνα ερευνητές όπως ο Άγγλος William Marsden, βρήκαν τη συγγένεια που υπάρχει ανάμεσα στη γλώσσα αυτή και σε ινδικές διαλέκτους, όπως οι Χίντι και Παντζαμπί, και κυρίως με τα αρχαία σανσκριτικά. (Kenrick,1997: 8). Η βυζαντινή αυτοκρατορία εξαπλώθηκε όχι μόνο στα εδάφη της δυτικής Αρμενίας αλλά

και τις ακτές της Μεσογείου της Ασίας. Εκεί διαβίωναν πολυπληθείς ομάδες ινδικής καταγωγής, με θέλητρο τον προορισμό προς Κωνσταντινούπολη, όπου βρισκόταν η αυτοκρατορική έδρα. Η πρωτεύουσα ήταν πόλος έλξης ανθρώπων με περιστασιακές δουλειές και ένα σύντομο ταξίδι στο Βόσπορο. (Kenrick,1997:46). Οι Ρόμηδες, δηλαδή οι σχισματικοί, οπαδοί ενός αιρετικού δόγματος, έφτασαν στην Κωνσταντινούπολη το 1050 περίπου και εργάζονται ως αστρολόγοι, χαρτορίχτρες, ακροβάτες, γητευτές φιδιών, εκπαιδευτές αρκούδων και χειρουργοί κτηνίατροι. Αργότερα βρίσκουμε τους Romiti ως υποδηματοποιούς στην ηπειρωτική Ελλάδα. (Kenrick,1997: 46).

Ο Λιεζουά (1999) έχει ασχοληθεί ιδιαίτερα με τους Ρομά, τους Τσιγγάνους και τους ταξιδευτές. Αποτελεί βασικό σημείο αναφοράς στη βιβλιογραφία των περισσότερων ερευνητών πάνω στο θέμα των τσιγγάνων. Αναφέρεται στην στέγαση τους. Μιλά επίσης για την εκπαίδευση των τσιγγάνων στην Ευρώπη γενικά, τις αλλαγές στις απαιτήσεις ορισμένων επαγγελμάτων και πως υπό το πρίσμα των αλλαγών βλέπουν οι τσιγγάνοι την εκπαίδευση.

Η Τρουμπέτα(1998) στην εισαγωγή του τόμου που έχει την επιμέλεια παρουσιάζει με ιστορική αναδρομή σε πλήθος βιβλιογραφικών και ιστορικών στοιχείων την κατασκευή τόσο του ευρωπαϊκού στερεότυπου για τους τσιγγάνους όσο και του αντίστοιχου ελληνικού. Η οπτική της είναι καθαρά κοινωνιολογική αν και περιέχει ιστορικά στοιχεία. Αναφέρεται επίσης και στην ερευνητική κοινότητα και την κοινωνική ένταξη των Ρομά στην Ελλάδα από το τέλος της δεκαετίας του 1980. Παρατηρεί μία στροφή τόσο στη ρητορική όσο και στην ερευνητική οπτική σε σχέση με παλαιότερα.

Ο Κόμης(1998) παρουσιάζει με σύντομο τρόπο την ιστορία, τη δημογραφία και τον πολιτισμό των τσιγγάνων. Σχετικά με την κατοικία και την εργασία των τσιγγάνων παρατηρεί ότι μετά το 1960 εγκαθίστανται στο περιθώριο των πόλεων. « Διαβιούντες συνήθως σε υποβαθμισμένες περιοχές και γι αυτό σχετικά νόμιμες, ισορροπούν ανάμεσα σε αστικά (συνήθως μουσικοί, πλανόδιοι έμποροι, επαίτες, συλλέκτες απορριμμάτων κ.λ.π.)»(σελ.37-38).

Ο Τσιάκαλος (2000) χρησιμοποιεί τα τσιγγανόπουλα ως παράδειγμα κοινωνικής προκατάληψης που οδηγεί σε κοινωνικές διακρίσεις. « Η προκατάληψη ότι τα τσιγγανόπουλα δεν ενδιαφέρονται για τα γράμματα οδηγεί σε μειωμένη προσπάθεια

των αρχών και των εκπαιδευτικών να προωθήσουν την σχολική ένταξη των παιδιών αυτών και να καταπολεμήσουν την σχολική διαρροή.»(σελ. 161-162)

Οι Τερζοπούλου και Γεωργίου (1996) ασχολούνται με τους τσιγγάνους και την ιστορία τους. « Οι βασικές αυτές δομές της τσιγγάνικης κοινωνίας διαταράσσονται κατά τη διαδικασία εδραιοποίησης και εξαστικοποίησής τους. Για εκείνους που επιλέγουν να εγκατασταθούν σε αστικές συνοικίες, η κοινωνική οργάνωση χάνεται, τα σόγια διαλύονται και παύουν να αποτελούν σημείο αναφοράς, χάνοντας η δυνατότητα κοινωνικοποίησης και έλεγχου των ατόμων.»(σελ.19).

Ο Ντούσας(1997) ασχολείται με τους Ρομά και τις φυλετικές διακρίσεις που έχουν υποστεί. Έχει αναζητήσει τις μορφές και τα αίτια του αντιτσιγγανισμού, του ρατσισμού ενάντια της φυλής αυτής.(σελ.21).

Ο Γκότοβος λέει πως η αποτυχία πλήρους οικιστικής, κοινωνικής, οικονομικής και εκπαιδευτικής ένταξης των πληθυσμών που μεταναστεύουν στην ελληνική επικράτεια κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, κυρίως από Τουρκία και Βαλκάνια, σε συνάρτηση με την αστικοποίηση και τη μεγάλης κλίμακα εσωτερική μετανάστευση από τις αγροτικές στις ημιαστικές και αστικές περιοχές της χώρας μετά το 1950, καθώς επίσης η μαζική συμμετοχή του πληθυσμού στην οικονομική ανάπτυξη και η συνακόλουθη πρόσβαση στα υλικά και συμβολικά αγαθά του σύγχρονου πολιτισμού, έκαναν κοινωνικά ορατό έναν πληθυσμό ο οποίος ζει μέσα σε συνθήκες περιθωριοποίησης και για τον οποίο ήδη υπάρχουν στις συλλογικές μνήμες ισχυρότατα στερεότυπα και προκαταλήψεις. (Γκότοβος,2003: 152)

Φυσικά υπάρχει πληθώρα ακόμα βιβλιογραφίας για το θέμα της τσιγγάνικης κοινωνίας στον Ελλαδικό χώρο.

Υπάρχουν και πολλές πληροφορίες στο διαδίκτυο όπως στο site www.romanet.gr

Στον τοπικό τύπο εφημ. Πατρίδα www.patrisnews.gr

Και εφημ. Πρώτη www.protinews.gr

Εφημερίδα Ενημέρωση της Ηλείας www.enimerosi.org/

Επίλογος

Ο λόγος που αποφάσισα να ασχοληθώ με αυτό το θέμα για την διπλωματική μου εργασία ήταν γιατί έχοντας ζήσει όλα τα χρόνια της ζωής μου δίπλα στη τσιγγάνικη μειονότητα, δεν ένιωθα ότι είχαν κάποια διαφορά από τους υπόλοιπους κατοίκους. Υπάρχει μεγάλη οικειότητα και άνεση μεταξύ των κατοίκων. Κάποιοι είναι πιο φτωχοί, κάποιοι πιο πλούσιοι, αλλά αυτό συμβαίνει παντού. Κάποιοι είναι μορφωμένοι κάποιοι αγράμματοι, σίγουρα όμως δεν είναι κλέφτες, περιθωριακοί και παραβάτες του νόμου όπως συνηθίζει ο υπόλοιπος κόσμος να νομίζει. Όταν εντάχθηκα στο τμήμα του Μεταπτυχιακού αυτού που αφορά τις Διακρίσεις πολλοί συμφοιτητές μου, έχοντας αντίστοιχες εμπειρίες με τσιγγάνους της περιοχής τους δεν ήταν τόσο θετικές, όπως οι δικές μου. Αυτό με έκανε να δείξω αυτό το άλλο πρόσωπο της τσιγγάνικης κοινωνίας και φυσικά να ερευνήσω γιατί οι τσιγγάνοι της συνοικίας Παπακαυκά τα κατάφεραν και οι άλλοι δεν μπορούν. Τι ξεχωριστό τους ώθησε να αφομοιωθούν πλήρως και να ζουν φυσιολογικά μέσα σε μία μικρή κοινωνία με προκαταλήψεις μεν, αλλά χωρίς διακρίσεις. Η αλήθεια είναι ότι όσο ασχολούμαι μαζί τους για την έρευνα μου εκπλήσσομαι από την ευγένεια τους, την καθαριότητα τους και την αγανάκτηση τους να πρέπει να αποδεικνύουν ότι δεν είναι σαν τους υπόλοιπους παραβατικούς τσιγγάνους και θέλουν να προοδεύουν μέσα από την εκπαίδευση και τον πολιτισμό. Ελπίζω πως θα συμβάλλω και εγώ σε αυτό.

Ιστορική αναδρομή Τσιγγάνων

Στην Ελλάδα οι τσιγγάνοι εμφανίζονται τον 14^ο αιώνα και έκτοτε ζουν δίπλα μας, είτε σε καταυλισμούς έξω από τις πόλεις και τα χωριά, τις τελευταίες δεκαετίες σε σπίτια μικρά ή μεγάλα μέσα στις πόλεις. Με την ανταλλαγή των πληθυσμών ήρθαν και άλλοι τσιγγάνοι από την Μικρά Ασία και πρόσφατα, με το μεταναστευτικό ρεύμα από την Αλβανία κατά τη δεκαετία του 1990, αλβανοί τσιγγάνοι μετακινήθηκαν προς Ελλάδα. Και εδώ όπως σε όλο τον κόσμο, οι Τσιγγάνοι δεν αποτελούν ένα ομοιόμορφο σύνολο(Λυδάκη,2013:11). Οι τσιγγάνοι μπορούν να χαρακτηριστούν διεθνικοί, καθώς δεν συνδέονται με μία χώρα, αλλά ανήκουν σε περισσότερα έθνη, και η επονομασία Τσιγγάνοι δεν συμπεριλαμβάνει έναν λαό, αλλά πολλές ομάδες με διαφορετικούς πολιτισμούς(Pronai C. στο Λυδάκη,2013:29). Θα μπορούσαμε να

χρησιμοποιήσουμε τον όρο «πολυεθνικός λαός». Επίσης ζούσαν ανέκαθεν ανάμεσα σε τουλάχιστον δύο κόσμους: από τη μία στην δική τους κοινότητα, και από την άλλη, σε έναν άλλο χώρο, εκείνο των μη τσιγγάνων, που υπήρχε πάντα γύρω τους. (Pronai C. στο Λυδάκη,2013:29). Οι ίδιοι χρησιμοποιούν την επωνομασία της ιδιαίτερης ομάδας τους, σχετική με την γενεαλογική καταγωγή τους, τη γεωγραφική περιοχή ή τη χώρα από την οποία προέρχονται, τη διάλεκτο, το θρήσκευμα, το βαθμό εγκατάστασης, την επαγγελματική ενασχόλησή τους(Λυδάκη,2013:12). Εντούτοις οι μέχρι πρότινος νομαδικοί πληθυσμοί που κατηγοριοποιούνται ως Τσιγγάνοι, (Αθίγγανοι δηλαδή ανέγγιχτοι) ή γύφτοι καθώς αρχικά θεωρούσαν ως τόπο καταγωγής τους την Αίγυπτο, ονομάζονται πλέον διεθνώς Ρομ. Δεν έχουν γραπτή γλώσσα και γραπτή ιστορία(Λυδάκη,2013:12). Ο όρος Ρομά είναι σήμερα ο κατεξοχήν πολιτικά ορθός και έχει καθιερωθεί από το διεθνές πολιτικό τους κίνημα ως κοινά αποδεκτή ονομασία (Τρουμπέτα,2008 :11).¹ Ωστόσο η γλώσσα τους παρουσιάζει διαφορές ανάμεσα στις τσιγγάνικες ομάδες (Λυδάκη,2013:12). Ο Fraser βρίσκει τουλάχιστον 60 διαφορετικές διαλέκτους στην Ευρώπη. Παρά τις διαφορές αυτές, οι γλωσσολογικές μελέτες αποτέλεσαν οδηγό για την διερεύνηση της καταγωγής τους και οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι η γλώσσα τους προέρχεται από την σανσκριτική και είναι συγγενής των νέο-ινδικών χιντί και παντζάμπι. (Λυδάκη,2013:12).

Η καταγραφή της παρουσίας των Ρομά στην Ευρώπη συνοδευόταν ανέκαθεν με απορίες ή δοξασίες σχετικά με το ποιοι είναι και από πού προέρχονται. Η ορατή ετερογένεια τους έχει δώσει αφορμή για συζητήσεις σχετικά με τον προδιορισμό των αληθινών τσιγγάνων (Τρουμπέτα,2008 :14).

Καταγωγή τσιγγάνων

Υπήρχε η θεωρία ότι οι Τσιγγάνοι είχαν κάποια περίεργη καταγωγή. Οι τσιγγάνοι ξεκίνησαν από τις ΒΔ Ινδίες κατά τα τέλη του 8^{ου} αιώνα ή στις αρχές του 9^{ου}, ή 10^{ου}, ενώ έρευνες δείχνουν ότι πιθανόν να ανήκαν σε κατώτερες ακάθαρτες κάστες, γνωστές με την επωνυμία Τζοτ, Τζατ, Νουρί, ή Ντομ, και ίσως ύστερα από

---

¹ Τώρα από τους Ρομά στην συνοικία Παπακαυκά θα δούμε την προσπάθειά τους να κάνουν γραπτή την ρομανί γλώσσα. Σύντομα θα εκδοθεί το βιβλίο τους, καθώς έχουν ξεκινήσει οι νομικές διαδικασίες με εκδοτικό οίκο. Οι ίδιοι θεωρούν αναγκαίο να γίνει γραπτή η γλώσσα τους ώστε να μην ξεχαστεί από τις νεότερες γενιές, όπως δήλωσαν οι ίδιοι στις συνεντεύξεις.

αποτυχημένες εξεγέρσεις ή λιμό ή πόλεμο αναγκάστηκαν να φύγουν και να κινηθούν δυτικά διασχίζοντας το Πακιστάν, την Περσία, το Ιρακ. Στην Περσία, ο ιστορικός Χάμζα αναφέρει την παρουσία των μουσικών Τζοτ, που έφτασαν εκεί τον 10^ο αιώνα. (Λυδάκη,2013:13). Στην συνέχεια οι Λομ και Ντομ, δυο ομάδες μεταναστευτικού ρεύματος, αποσχίστηκαν από την περιοχή της Περσίας και μετακινήθηκαν οι μεν πρώτοι προς Αρμενία, και οι δεύτεροι προς Συρία και Αίγυπτο. Η κύρια ομάδα των Ρομ εξακολούθησε την πορεία της προς την Δύση και το 1050 αναφέρεται η παρουσία Ατζίγγανων στο Βυζάντιο. (Λυδάκη,2013:13). Το 1290 υπήρχαν υποδηματοποιοί τσιγγάνοι στην περιοχή του όρους Άθως, και το 1350 βρίσκουμε στο Πρίζρεν της Σερβίας άτομα που εξασκούσαν αυτή την τέχνη, ενώ μεγάλος αριθμός υποδηματοποιών εντοπίζεται στην περιοχή Μόδι στις αρχές του 15^{ου} αιώνα.(Kenrick, 1994: 44). Οι τσιγγάνοι συνεχίζουν δυτικά τον 14^ο και 15^ο αιώνα. Στην Κρήτη εμφανίζονται το 1322, όπως αναφέρουν δύο Φραγκισκανοί μοναχοί, ο Σιμεών Σιμεώνος και ο Ούγκο ο Πεφωτισμένος, που παρατήρησαν σκουρόχρωμους Χαμ να ζουν σε αντίσκηνα ή σπηλιές. (Λυδάκη,2013:13). Την ίδια εποχή εμφανίζονται στο Ναύπλιο και τη Μεθώνη, ως σιδεράδες και ζουν σε καλύβες, ενώ στην Κέρκυρα δημιουργείται το Φέουδο των τσιγγάνων, που ονομαζόταν Τιμάριον των Ατσιγγανων ή Αθίγγανων. (Λυδάκη,2013:13). Το ταξίδι τους συνεχίστηκε σε διάφορες χώρες. Στην Βόρεια Ευρώπη ζουν οι Σίντι Μανούς, στην Ρουμανία οι Ρουντάρι, στην Ισπανία οι Χιτάνο, στην Αμερική οι Καλντέρας κτλ. Γκρίζες δοξασίες για την συμπεριφορά τους τους ακολουθούν δημιουργώντας, συνήθως προκαταλήψεις και στερεότυπα, διακονίζοντας έτσι την περιθωριοποίηση τους(Λυδάκη,2013:14). Ο γερμανικός φασισμός μετέτρεψε τον εθνικισμό σε ρατσισμό, που καθορίζεται από την βιολογία και τις θεωρίες του Δαρβίνου, με πρωταρχικό στόχο τον αφανισμό της εβραϊκής αλλά και της σλαβικής φυλής, εφαρμόστηκε και ενάντια στους Ρομ και Σίντι(Halfdanarson, 2006: 261). Στο Ολοκαύτωμα των Τσιγγάνων από τους Ναζί υπολογίζεται ότι εξοντώθηκαν περίπου 600.000 άνθρωποι σε στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο εγκαινιάζεται μία καινούρια τάση στην έρευνα για το ποιοι είναι οι τσιγγάνοι. Πρόκειται για μία στροφή προς την κοινωνιολογική προσέγγιση και την κοινωνική ιστορία η οποία συμπίπτει χρονικά με την έξαρση του πολιτικού κινήματος των Ρομά. (Τρουμπέτα,2008 :16).

Τις πρώτες ομάδες που έφτασαν στην Κεντρική και δυτική Ευρώπη, τον 15^ο και 16^ο αιώνα, τις αποκαλούσαν Βοήμους και Σαρακηνούς (Kenrick,1997: 7). Με τον όρο Σαρακηνό εννοούσαν τον άθεο, τον μη χριστιανό. Αργότερα θεωρήθηκαν απόγονοι είτε του Χαμ, γιού του Νώε, είτε των ιερέων της Ίσιδας , ή ακόμα και οι επιζώντες του βυθισμένου βασιλείου της Ατλαντίδας. Οι όροι Βοημός και Γύφτος χρησιμοποιήθηκαν από τους ίδιους τους τσιγγάνους σε διαπραγματεύσεις που έκαναν με τους κόμηδες ή δούκες της Μικρής Αιγύπτου, ώστε να τους αναγνωριστούν δικαιώματα ανεμπόδιστης διακίνησης(Kenrick,1997: 7). Μιλούν τη Ρομανί γλώσσα. Ήδη από τον 18^ο αιώνα ερευνητές όπως ο Άγγλος William Marsden, βρήκαν τη συγγένεια που υπάρχει ανάμεσα στη γλώσσα αυτή και σε ινδικές διαλέκτους, όπως οι Χίντι και Παντζαμπί, και κυρίως με τα αρχαία σανσκριτικά (Kenrick,1997: 8).

Η βυζαντινή αυτοκρατορία εξαπλώθηκε όχι μόνο στα εδάφη της δυτικής Αρμενίας αλλά και τις ακτές της Μικράς Ασίας. Εκεί διαβίωναν πολυπληθείς ομάδες ινδικής καταγωγής, με θέλητρο τον προορισμό προς Κωνσταντινούπολη, όπου βρισκόταν η αυτοκρατορική έδρα. Η πρωτεύουσα ήταν πόλος έλξης ανθρώπων με περιστασιακές δουλειές και ένα σύντομο ταξίδι στο Βόσπορο. (Kenrick,1997:46). Οι Ρόμηδες, δηλαδή οι σχισματικοί, οπαδοί ενός αιρετικού δόγματος, έφτασαν στην Κωνσταντινούπολη το 1050 περίπου και εργάζονται ως αστρολόγοι, χαρτορίχτρες, ακροβάτες, γητευτές φιδιών, εκπαιδευτές αρκούδων και χειρουργοί κτηνίατροι. Αργότερα βρίσκουμε τους Romiti ως υποδηματοποιοί στην ηπειρωτική Ελλάδα. (Kenrick,1997: 46).

Οι τσιγγάνοι, περιβαλλόμενοι πάντα, ακούσια ή εκούσια από νεφελώματα θρύλων και μύθων, αποτέλεσαν αντικείμενο ιστορικών ερευνών. Υποκείμενο της δικής τους ιστορίας στο χρόνο και τον χώρο έγιναν αντικείμενο μελετών των μη-τσιγγάνων ιστορικών, αφού οι ίδιοι δεν έχουν γραφή. Η προφορική παράδοση είναι ικανή να σώζει γεγονότα μόνο ως τις επόμενες 2-3 γενιές. Μετά τα εμπλουτίζει και τα ανανεώνει, τα μεταλλάσσει σε θρύλους και μύθους, μπαλάντες και τραγούδια, σύμφωνα με τα στοιχεία και τους κανόνες της κοινωνικής οργάνωσης, της κοινωνικής συνοχής και του κοινωνικού ελέγχου.(Καραθανάση, 2000:56) Η ιδιαιτερότητα της κοινωνίας τους έδωσε στις περιβάλλουσες κοινωνίες, στους χρονικογράφους και μεσαιωνοδίφες, το νήμα της πλοκής ευφάνταστων θρύλων και μύθων για την καταγωγή και τον τρόπο ζωής τους μέσα από τον στιγματισμό τους. Τους δόθηκε το όνομα «τσιγγάνοι» και αυτοί το αποδέχτηκαν, χωρίς να γνωρίζουν την αιτία ή την

προέλευσή τους. Διατήρησαν ωστόσο τα ονόματα της κάθε ομάδας, όπως τα γνώριζαν Rom, Louli, Sinti, Hindi κτλ. (Καραθανάση, 2000:57)

Το ταξίδι από την Κωνσταντινούπολη

Το πέρασμα των Ρομά στην Ελλάδα πιθανολογείται ότι έγινε κατά τον 14^ο αιώνα(Αυδίκος Ε., κ. άλλοι). Υπάρχουν αρκετές αιτίες που δικαιολογούν το γεγονός ότι οι Ρόμηδες επιθυμούσαν να εγκαταλείψουν την Ασία και να μετακινηθούν προς την Ευρώπη. Καταρχήν, ο μεταδοτικός λοιμός που απλώθηκε πάνω από την Κωνσταντινούπολη το 1347 και ονομάστηκε «Μαύρος Θάνατος» (Kenrick, 1994: 48). Έπειτα, η ήττα των Ελλήνων από τους Τούρκους, το 1390 στην Ασία, και τέλος, δέκα χρόνια αργότερα, η Μάχη στο Χαλέπι της Συρίας, που σηματοδότησε την προέλαση των Μογγόλων υπό την ηγεσία του Ταμερλάνου. (Kenrick, 1994: 48). Τα προβλήματα τους αναγκάζουν να μετακινηθούν.

Το βρετανικό περιοδικό Chamber's Journal of Popular Literature, Science and Art δημοσίευσε το 1886 ένα άρθρο με τον τίτλο « Οι έλληνες Τσιγγάνοι στη Λίβερπουλ». (Τρουμπέτα,2008: 56). Το άρθρο αφορούσε την είδηση της παρουσίας 99 ελλήνων τσιγγάνων, οι οποίοι έφθασαν από κάθε γκρέκο-τούρκικη γωνιά της Ευρώπης, από όλα τα μέρη της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Τουρκίας, από την Κέρκυρα δυτικά και τη Σμύρνη ανατολικά, καθώς και από τα Πριγκιπάτα της Σερβίας, Βουλγαρίας και Ρουμανίας. (Τρουμπέτα,2008: 56). Το άρθρο τόνιζε την άριστη γνώση της ελληνικής γλώσσας και το προσόν να είναι πολύγλωσσοι. Σκόπευαν να ταξιδέψουν στις ΗΠΑ, όμως δεν τους παραχωρήθηκε άδεια εξαιτίας των περιοριστικών μέτρων της αμερικανικής μεταναστευτικής πολιτικής. Έτσι παρέμειναν στην περιοχή κοντά στο λιμάνι της πόλης αναζητώντας την επόμενη ευκαιρία για να ταξιδέψουν με κατεύθυνση κάποια χώρα της Νότιας Αμερικής αυτή τη φορά, που δέχονταν μετανάστες. Επίσης το άρθρο τόνιζε πως οι έλληνες τσιγγάνοι είχαν φθάσει στο Λίβερπουλ ως κανονικοί επιβάτες με το τρένο, είχαν πληρώσει τα ναύλα τους, διέθεταν διαβατήρια και ήταν σε θέση να πληρώσουν τα ναύλα ακόμα και για το υπερπόντιο ταξίδι που σχεδίαζαν. (Τρουμπέτα,2008: 57).

Σε διάφορες πηγές συναντούμε αναφορές σε Ρομά στην ευρύτερη περιοχή της Κωνσταντινούπολης και της Θράκης, όπου ήταν και η σημαντικότερη περιοχή εγκατάστασής τους κατά την βυζαντινή περίοδο(Πασπάτη,1995:38-39). Σύμφωνα με τις στατιστικές πληροφορίες(1900), του Βούλγαρου Καντσόφ στην περιοχή της

δυτικής Μακεδονίας, που αποτελείται από τις επαρχίες της Φλώρινας, της Καστοριάς, της Έδεσσας(Βοδενών) και Γιαννιτσών(Γενιτζέ Βαρδάρ), 3,2% του συνολικού πληθυσμού των 218.000 ήταν Ρομά. (Κόμης, 1998 :33). Οι στατιστικές απογραφές του 1913, 1928 και 1951 δεν είναι διαφωτιστικές καθώς περιέχουν ερωτήματα περί θρησκείας και γλώσσας. Στον ελληνικό χώρο εγκαταστάθηκαν κυρίως σε αγροτικές περιοχές της Πελοποννήσου, της Κέρκυρας, της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θράκης. Μετά τον Α Παγκόσμιο πόλεμο και ιδίως μετά την μικρασιατική καταστροφή εμφανίζεται ένα δεύτερο μεταναστευτικό ρεύμα Ρομά στην Ελλάδα που προέρχεται από την περιοχή της Κωνσταντινούπολης και της Σμύρνης.

Δεν ήταν νομάδες όλοι οι Ρόμηδες που ήρθαν στην Ευρώπη. Κάποιοι εγκαταστάθηκαν σε καλύβες στην ελληνική πόλη Μόδι, όπου για πολλά χρόνια δούλεψαν στην επεξεργασία του δέρματος, μέχρι που έγινε η εισβολή των Τούρκων και οδηγήθηκαν στην Ευρώπη. Η κοινωνική ομάδα που αποτέλεσε τον κύριο όγκο των Ρόμηδων οι οποίοι μετανάστευσαν στην Ευρώπη ήταν, κατά πάσα πιθανότητα, οι Ζοττ. (Kenrick,1994: 51-53).

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα Ρομά βρίσκονται επίσης στην Σηλυβρία της Ανατολικής Θράκης. Εκεί αρκετοί ασπάστηκαν τον Χριστιανισμό, ενώ ζουν ειρηνικά μαζί με τους μουσουλμάνους. Μη μπορώντας ν αντέξουν τις δυσκολίες από τη βαριά φορολογία του οθωμανικού κράτους δράττονται της ευκαιρίας και με την Ανταλλαγή των Πληθυσμών του 1923, εγκαθίστανται στην Ελλάδα. Συνεχώς αναφέρονται στο πέρασμα αυτό λέγοντας πώς «Δεν ήθελαν να αρνηθούν Χριστό και Παναγιά, γι αυτό άφησαν την πατρίδα τους την Κωνσταντινούπολη».(σε προσωπικές συζητήσεις με τον Νικόλαο Μπατζαλή, αλλά και σε δημόσιες εκδηλώσεις τους).

Ως πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στις Σέρρες, τη Δράμα, την Κρύα Βρύση Γιαννιτσών, τη Θεσσαλονίκη και την Κατερίνη Πιερίας. Επεβίωσαν εκεί, αν και είχαν τεράστιες απώλειες στον πόλεμο του 1940. (Σύμφωνα με τον Γερό Γκαϊτατζή, ο οποίος έλαβε μέρος στον πόλεμο του 1940). Στα μέσα του '50 ένας αριθμός τσιγγάνων κατέβηκαν προς τη Νότια Ελλάδα με κára της εποχής εκείνης. Κάθε κάρο μπορούσε να μεταφέρει 8 άτομα και στάθμευε κοντά σε ποτάμια για να περάσουν την νύχτα. Έστηναν σκηνές, τα επονομαζόμενα τσαντίρια, για να προφυλαχτούν από τις καιρικές συνθήκες. Οι Ρομά αυτοί δεν μπορούσαν να αντέξουν την ζωή στα τσαντίρια γιατί στην Κωνσταντινούπολη είχαν σπίτια.(Σύμφωνα με τις αφηγήσεις του Νικολάου

Μπατζαλή). Αποφάσισαν λοιπόν να προσπαθήσουν για μία καλύτερη ζωή στην Αθήνα, στον Πειραιά, τα Πετράλωνα και την Αγία Βαρβάρα, στους πρόποδες του όρους Αιγάλεω. Στις 16 Οκτωβρίου 1939 δημιουργείται ο Πανελλήνιος Μορφωτικός Σύλλογος Ελλήνων Αθίγγανων με έδρα την Αγία Βαρβάρα.

Τσιγγάνοι και Εβραίοι, οι αιώνιοι νομάδες

Στον μεσαίωνα της Δύσης οι Ρομά αντιμετωπίστηκαν ως άπιστοι, άθεοι, παγανιστές, όπως οι Εβραίοι, οι μάγισσες και οι λειτουργοί της λαϊκής πίστης. Την ίδια εποχή δημιουργείται μία σύνδεση με τους Εβραίους, που εκφράζεται σε θρησκευτικά χρονικά και στα συγγράμματα του Λούθηρου, του πατέρα της θεολογίας της Μεταρρύθμισης (Τρουμπέτα,2008: 20). Οι ιδέες του Λούθηρου επηρέασαν αποφασιστικά τη διδασκαλία και τις πρακτικές της καθολικής εκκλησίας καθώς και την κανονικοποίηση της αίρεσης και της απιστίας. Η επιρροή του υπερέβη τους εκκλησιαστικούς θεσμούς και προσέγγισε ένα πλατύτερο κοινό, όπως φαίνεται από την ευρεία διάδοση των μεταφρασμένων έργων του Benedict Anderson. Παρότι κύριος στόχος των πυρών του Λούθηρου υπήρξαν οι Εβραίοι, επέκτεινε τα μέτρα που πρότεινε να ληφθούν εναντίον τους και ενάντια των Ρομά, ζητώντας για παράδειγμα, να αποκλειστούν από τα εκκλησιαστικά επαγγέλματα. (Τρουμπέτα,2008: 20). Υπάρχουν πολυάριθμες αναφορές εναντίον των Ρομά, όπως όταν ζητά να αντιμετωπιστούν οι εβραίοι, όπως «οι πρώτοι τσιγγάνοι», εννοώντας πιθανώς να τεθούν εκτός νόμου, κατά το πρότυπο του διατάγματος του Freiburg, το 1498. Στο κλίμα του θρησκευτικού φανατισμού που απογειώθηκε από τα μέσα του 16^{ου} μέχρι και τα μέσα του 17^{ου} αιώνα, οι υπήκοοι κατηγορούνταν όχι μόνο για η δική τους αιρετική πίστη, αλλά σε μία επιχείρηση συλλογικής ευθύνης, και αυτή από τους προγόνους τους. Η απιστία και η αίρεση αναμειγνυόταν με τους χριστιανικούς μύθους, αντλούμενοι υλικό από την Παλαιά διαθήκη. Ενίοτε, αναδιατυπωνόταν παλαιότεροι μύθοι που αφορούσαν τους Εβραίους, όπου στην νέα εκδοχή, υπήρχε και ένας ρόλος σε ρομά. Ο πλέον διαδεδομένος μύθος είναι αυτός που θέλει τους Εβραίους να σταυρώνουν τον Χριστό, αλλά και τους Ρομά να τον προδίδουν και να κατασκευάζουν τα καρφιά για τη σταύρωση(Τρουμπέτα,2008: 21). Αυτή η «προδοσία» τους βαραίνει μία «αιώνια κατάρα», η οποία εγγράφεται και στο μύθο της καταγωγής τους καθώς φέρονται να είναι απόγονοι του αδελφοκτόνου Κάιν. Η τιμωρία για την προδοσία στο χριστιανισμό θα είναι η μόνιμη περιπλάνηση τους. Ο

συσχετισμός του περιπλανώμενου τσιγγάνου με τον αιώνιο Εβραίο που στερείται γης και πατρίδας είναι προφανής. (Τρουμπέτα,2008: 21).

Σύνδεση των Ρομά με τους Εβραίους επιχειρεί, εκτός του θρησκευτικού πλαισίου, ο γερμανός ιστορικός, νομοδιδάσκαλος και ανατολιστής Johann Christoph Wangerstein (1633-1705), τον 17^ο αιώνα. Αυτός ισχυρίστηκε πως οι Τσιγγάνοι είναι απόγονοι Εβραίων, οι οποίοι στα μέσα του 13^{ου} αιώνα κρύφτηκαν σε κοιλάματα της γης προκειμένου να διαφύγουν τις μαζικές διώξεις και εμφανίστηκαν πάλι έπειτα από 50 χρόνια, ως Τσιγγάνοι. Τότε δεν δόθηκε σημασία, όμως τον 20^ο αιώνα η άποψη αυτή ενεργοποιήθηκε από τους εθνικοσοσιαλιστές, και εμπλουτίστηκε με ρατσιστικές συνδηλώσεις και χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να νομιμοποιηθεί το αίτημα της όμοιας μεταχείρισης Εβραίων και Τσιγγάνων. (Τρουμπέτα,2008: 22).

Πτυχή του ίδιου συσχετισμού αποτελεί η επισήμανση μίας βασικής διαφοράς ανάμεσα στους Εβραίους και Τσιγγάνους. Οι πρώτοι αποβλέπουν στην κατάκτηση της εξουσίας, ενώ οι δεύτεροι δεν φιλοδοξούν ανέλιξη. Αυτή η διαφορά υποδηλώνεται ακόμα και στον θρησκευτικό μύθο που παρουσιάζει τους εβραίους να αποφασίζουν και να πρωτοστατούν στη σταύρωση του Χριστού και τους Ρομά να είναι απλοί, αλλά πιστοί εκτελεστές των διαταγών τους. Πυρήνας του στερεότυπου συσχετισμού είναι το διαφορετικό κύρος, παρά το ίδιο στίγμα, που προσδίδονται στους εβραίους και τους ρομά. Ο συσχετισμός αυτός αποδεικνύεται ανθεκτικός στο χρόνο, ακόμα και όταν ο χαρακτήρας της αναπαράστασης μεταλλάσσεται από θρησκευτικός σε ρατσιστικό. Την ίδια διαφορά επισήμανε τον 19^ο αιώνα ο αξιωματούχος στις γερμανικές υπηρεσίες καταδίωξης εγκλήματος, Richard Liebich. Από την πλευρά των εθνικοσοσιαλιστών, η διαφορά αυτή υπαγόρευε την αναγκαιότητα να τεθεί προτεραιότητα στην καταδίωξη των εβραίων, αλλά δεν ακύρωνε την επιταγή της εξόντωσης των Ρομά. (Τρουμπέτα,2008: 22).

Ερευνητική κοινότητα και η κοινωνική ένταξη των Ρομά

Η κοινωνική κατάσταση των Ρομά εξακολουθεί να καταλαμβάνει κεντρική θέση και στον επίκαιρο λόγο παρότι τώρα πια αξιολογείται διαφορετικά από ότι μέχρι και τη δεκαετία του 1980 και δεν αποτελεί κριτήριο για την απόρριψή τους. Αυτή η τάση είναι σήμερα η κυρίαρχη και στο χώρο της έρευνας. (Τρουμπέτα,2008: 55). Υπάρχει μεταβολή στη θεσμική αντιμετώπισή τους που οριοθετείται στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Οι δραστηριότητες της ΓΓΛΕ προσέφεραν μία σειρά δημοσιεύσεων,

υλικών και πρακτικών συνεδρίων. Επίσης δεν έλειψαν και οι ανεξάρτητες έρευνες σχετικά με την κοινωνική κατάσταση μεμονωμένων οικισμών που κατοικούν Ρομά. (Τρουμπέτα,2008: 55). Αρκετό υλικό προέρχεται από την υλοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων και τις δραστηριότητες των ΜΚΟ. Αρκετές έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί σε τοπικό επίπεδο παρότι παραμένουν μερικές από αυτές αδημοσίευτες, αν και προσβάσιμες. Επικρατεί ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός στη ζωή τους από διάφορους τομείς της κοινωνίας, και κυρίως στην εκπαίδευση. Πλέον δημοφιλής ρητορική κοινωνική κριτική αποτελεί η «ετερότητα», «πολυπολιτισμικότητα» και η «διαφορά». Παρά τις σχετικές διαφοροποιήσεις ως προς την ένταση της καταγγελίας ρατσιστικών συμπεριφορών ή την εξύμνηση της ετερότητας, κυριαρχεί η τάση να ερμηνεύεται η κοινωνική ανισότητα με πολιτισμικούς όρους καθώς ανάγεται σε πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα σε μία κυρίαρχη κοινωνία και σε αποκλίνουσες ομάδες. (Τρουμπέτα,2008: 56). Ο εγκλωβισμός της προβληματικής των ρομά στη ρητορική της πολυπολιτισμικότητας και της ετερότητας συνοδεύεται από τη χαλαρή σύνδεση της με το γενικότερο μειονοτικό ζήτημα όπως αυτό αναδείχθηκε τη δεκαετία του 1990 και έπειτα. Ωστόσο, οι σχέσεις των ρομά με το ελληνικό κράτος και η θέση τους στην ελληνική κοινωνία απασχόλησε ελάχιστα την ιστορική και κοινωνιολογική έρευνα.

Υπάρχουν δημοσιεύσεις όπου διακρίνεται ο συνδυασμός παραδοσιακών λαογραφικών και εθνογραφικών προσεγγίσεων με σύγχρονες «πολιτικά ορθές» τάσεις που τονίζουν την «πολιτισμική διαφορά»(Τρουμπέτα,2008: 56). Ο συλλογικός τόμος της ελληνικής εθνολογικής εταιρείας με τον τίτλο «Οι Ρομά στην Ελλάδα» φιλοδοξεί συλλογή κειμένων με ευρύ φάσμα ανάδειξης της παραδοσιακής λαογραφίας, τη σύγχρονη ανθρωπολογία, εθνολογία και κοινωνιολογία καθώς και την φυσική ανθρωπολογία.

Εδραίωση στη συνοικία Παπακαυκά στην Αμαλιάδα

Στην Αμαλιάδα έφτασαν στις αρχές του 1960. Τους προσέλκυσε η ευφορία του εδάφους και το ζεστό κλίμα. Οι πρώτοι κάτοικοι της πόλης, πριν γίνει η συνοικία που

είναι σήμερα, ήταν οι: Αλέκος Φραγκούλης, Κωνσταντίνος Κολτσίδας, Γιώργος Καραγκιόζης και Λεωνίδα Κολτσίδα. Αγοράζουν γη από τον Ξυδιά και τον Παπά-Καυκά, και έτσι γεννιέται η συνοικία Παπακαυκά της Αμαλιάδας. Στην συνέχεια ήρθαν οι συγγενείς αυτών, Γιώργος Γκαϊτατζής, Γιώργος Μυλωνάς και Βασίλης Καραγκιόζης. Η συνοικία μέχρι το 1960 αριθμούσε 600 άτομα. Τα πρώτα σπίτια ήταν πρόχειρα και φτωχικά. Πολλά από αυτά ήταν κατασκευασμένα από τσίγκο, νάιλον ή δοκάρια. Όλα συγκεντρώνονται παραπλεύρως του δρόμου ή μέσα σε ελιές, με τις αυλές τους. Στην συνέχεια τα παραπήγματα αντικαταστάθηκαν από πλινθόκτιστα. Μία συνοικία που θυμίζει και είναι προσφυγική. Δίχως νερό και ηλεκτρισμό. Με τον καιρό τα σπίτια απέκτησαν ακόμα δυο δωμάτια. Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία κάτοικοι της συνοικίας θυμούνται τα χρόνια εκείνα και τα περιγράφουν συγκινημένοι όταν αναφέρονται στην φτώχεια τους και την εξαθλίωση. Αναφέρονται στην απουσία της κρατικής πρόνοιας και σε μία ζωή ανυπόφορη και απάνθρωπη. Εξέλεξαν ως εκπρόσωπο τους, τον Αλέκο Φραγκούλη, αποδεκτό και σεβαστό από όλους. Η ήσυχη συνοικία των τσιγγάνων του Παπακαυκά δεν θυμίζει συνοικίες που σκέφτεται κάποιος με τσιγγάνους, που συνήθως συνδέουμε με γκέτο. Η συνοικία αυτή είναι μία ήσυχη φτωχική συνοικία που στην πόλη είναι γνωστή μόνο για τα γλέντια και όχι για τις φασαρίες της. Διατηρούν τα ήθη και έθιμα τους από την Κωνσταντινούπολη, και είναι πολύ αυστηροί σε θέματα αξιοπρέπειας και τιμής της οικογένειας τους. Η κοινωνία των Ρομά οργανωνόταν στη βάση του συγγενικού συστήματος. Υπήρχε αλληλοβοήθεια ανάμεσα στα μέλη της. Ο ρόλος της γυναίκας είναι σημαντικός, καθώς αποτελεί τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας. Το 1970 ηλεκτροδοτείται η συνοικία, ενώ το νερό μεταφερόταν από το πηγάδι. Το 1986 επί δημαρχίας Πανόπουλου, ο Θανάσης Γκόγκα, Διονύσης Φραγκούλης, Νίκος Φωκάς και Χρήστος Πιλαφτής επάνω σε μπουλντόζες ανοίγουν δρόμους και τους τσιμεντάρουν. Επί δημαρχίας Ράλλη και στη συνέχεια Κράλλη και με αντιπρόσωπο του συνοικισμού τον Θανάση Γκόγκα, έγινε το πρώτο και μοναδικό ολοκληρωμένο έργο στη συνοικία: η οδός Σοφίας Βέμπο με ύδρευση, αποχέτευση και δημοτικό φωτισμό. Τα έργα στη συνοικία αυτή συνεχίζονται όλα αυτά τα χρόνια, σίγουρα με αργούς ρυθμούς όπως σε κάθε γειτονιά, όμως αυτό που εντυπωσιάζει είναι οι κάτοικοι της Συνοικίας δεν είναι αποκομμένοι από την κοινωνία της Αμαλιάδας.

Είναι πλήρως ενσωματωμένο με τους υπόλοιπους κατοίκους και έχουν φιλικές σχέσεις. Σε αυτό βοήθησε η οικειοποίηση του κόσμου μέσω της λαϊκής αγοράς όπου οι τσιγγάνοι είναι πωλητές και οι υπόλοιποι κάτοικοι οι αγοραστές. Εκεί οι υπόλοιποι κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής συνειδητοποίησαν ότι οι τσιγγάνοι είναι απλοί άνθρωποι όπως όλοι, που εργάζονται νόμιμα για να ζήσουν.

Ερχόμενοι από την Ανατολική Θράκη το 1960 ως χριστιανοί, έφεραν ήθη και έθιμα μουσουλμανικού χαρακτήρα, τα οποία δεν τα δέχεται όλα η ορθόδοξη εκκλησία. Η βασκανία, τα ξόρκια, τα κόκκινα μαντήλια, τα σκόρδα, οι κατάρες είναι τα κυριότερα στοιχεία που με τα πέρασμα των γενεών αρχίζουν να εκλείπουν. Η πίστη τους είναι βαθιά χριστιανική και εκκλησιάζονται πολύ τακτικά στην Αγία Άννα, εκκλησία κοντά στη συνοικία τους.

Τα πρώτα χρόνια η εκπαίδευση τους ήταν περιορισμένη. Στην καλύτερη περίπτωση τις πρώτες τάξεις του δημοτικού. Να μετρούν και να γράφουν ελάχιστα ήταν αρκετό. Οι γονείς αγράμματοι, δεν μπορούσαν να βοηθήσουν τα παιδιά τους. Ακόμα και λόγω φτώχειας δεν μπορούσαν να βοηθήσουν με κάποιο φροντιστήριο. Μετά το 1985 η ανάγκη επιβίωσης σε μία σύγχρονη κοινωνία καταναλωτισμού, και η ανάγκη να στηρίξουν το εμπόριο ωθεί τους γονείς να στηρίξουν την εκπαίδευση των παιδιών τους πιο συστηματικά.

Τα πρώτα χρόνια μετά την εγκατάστασή τους άσκησαν επαγγέλματα που έλειπαν από την περιοχή, όπως οι γανωματήδες. Η αγροτική ζωή δεν τους άρεσε. Κάποιοι εργάστηκαν ως εργάτες της γης, όμως ποτέ αγρότες. Στις αρχές του 1970 αγόρασαν τα πρώτα τους αυτοκίνητα και ξεκίνησαν το πλανόδιο εμπόριο. Πωλούσαν κουβέρτες, κεντήματα, χαλιά στα διάφορα χωριά φωνάζοντας με το μικρόφωνο να βγει ο κόσμος να ψωνίσει. Ένα «πλανόδιο εμπόριο» ανά γειτονιά.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, μετέφεραν τις εμπορικές τους δραστηριότητες στις λαϊκές αγορές του νομού. Πωλούν διάφορα βιομηχανικά προϊόντα.

Μέσα στην πολύχρονη διαδρομή των τσιγγάνων της περιοχής, οι ίδιοι ομολογούν ότι γεννήθηκαν Έλληνες, βαφτίζονται χριστιανοί, παντρεύονται στις ίδιες εκκλησίες, υπηρετούν την πατρίδα, είναι εθελοντές αιμοδότες, τα παιδιά τους φοιτούν και αριστεύουν στα σχολεία, πληρώνουν φόρους. Δεν πρέπει να συγχέονται με τις δράσεις των υπόλοιπων Ρομά. Είναι μία συνοικία που ξεχωρίζει και εξελίσσεται. Οι

άνθρωποι αυτοί κάνουν μία σημαντική προσπάθεια να ενταχθούν πλήρως στον κοινωνικό ιστό της πόλης. Παίρνουν μέρος σε κάθε είδος κοινωνικής και πολιτιστικής εκδήλωσης.

Οι τσιγγάνοι σήμερα

Οι τσιγγάνικες ομάδες φαίνεται πως σε αυτό το μεταμοντέρνο κόσμο επιμένουν σε παραδομένα σχήματα συμπεριφοράς, ακόμη κι όταν στον δημόσιο λόγο τους και στην εμφάνισή τους παρουσιάζουν ένα εκσυγχρονισμένο πρότυπο υπακούοντας στους κανόνες που επιβάλλουν την προσαρμογή στα ειωθότα (Λυδάκη,2013:14). Οι έρευνες δείχνουν ότι οι σημερινοί τσιγγάνοι βρίσκονται ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν, φέροντες το βάρος της ιστορίας και του παρελθόντος τους, δίνουν χρώμα στο παρόν τους διατηρώντας τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής κοινωνίας και των εθίμων τους. Ωστόσο, ενώ σε όλες τις προφορικές κοινωνίες οι αλλαγές γίνονταν με αργό τρόπο, χωρίς ρήξεις και τομές, σχεδόν ανεπαίσθητα, χωρίς να διαταράσσεται το σύστημα, τις τελευταίες δύο κυρίως δεκαετίες οι Τσιγγάνοι καλούνται να εκσυγχρονιστούν βίαια (Λυδάκη,2013:15). Σε όλη την διάρκεια της παρουσίας τους στον ελλαδικό χώρο, οι τσιγγάνοι που ζουν νομαδικά εργάζονται ευκαιριακά σε οικοδομές και αγροτικές εργασίες ή ασχολούνται με το εμπόριο. Οι ημινομάδες τσιγγάνοι, αυτοί που ζουν στις παρυφές πόλεων εργάζονται ως σιδηρουργοί, ζωέμποροι, γανωτήδες, καλαθοπλέκτες, ξυλουργοί ή υπαίθριοι μουσικοί. (Λυδάκη,2013:15). Η τεχνολογική εξέλιξη ανάγκασε τους τσιγγάνους να εγκαταλείψουν τα συνηθισμένα επαγγέλματα και να ασχοληθούν με το γυρολογικό εμπόριο, το οποίο και αυτό φθίνει με την παγκόσμια οικονομική κρίση. Οι τσιγγάνοι τις τελευταίες δεκαετίες ασχολήθηκαν με το εμπόριο στις λαϊκές αγορές και βοήθησαν με τις προσιτές τιμές τους τις τοπικές οικονομίες και έτσι ήρθαν πιο κοντά με τους ντόπιους κατοίκους. Είναι δύσκολο οι τσιγγάνοι να απευθυνθούν στην μισθωτή εργασία, καθώς οι εργοδότες δεν προσλαμβάνουν εύκολα τσιγγάνους, ανθρώπους που τους συνοδεύει το γνωστό αρνητικό στερεότυπο όσον αφορά το χαρακτήρα τους και τη συμπεριφορά τους(Λυδάκη,2013:15). Βέβαια και οι τσιγγάνοι είναι δύσπιστοι απέναντι στους άλλους, τους γκατζέ, καθώς γνωρίζουν τα απαξιωτικά στερεότυπα και τις προκαταλήψεις με τις οποίες τους αντιμετωπίζει η ευρύτερη κοινωνία(Λυδάκη,2013:16).

Οι τσιγγάνοι καλούνται να απεμπολήσουν όλα όσα γνωρίζουν για να ενταχθούν στον σύγχρονο κόσμο. Καθώς διαφορετικά οι διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού και η φτώχεια είναι τα φυσικά επακόλουθα. Ο εργαλειακός λόγος θα πρέπει να κυριαρχήσει του πολιτισμικού και οι τσιγγάνοι να ενταχθούν για το καλό τους, όπως αυτό ορίζεται από τους “λαϊκούς”. Ωστόσο σύμφωνα με τον M.Sahlins, ο πολιτισμός αποτελεί τη βάση κάθε κοινωνικού συστήματος, ορίζει τη συμπεριφορά των ανθρώπων και τη λογική της δράσης τους (Λυδάκη,2013:16). Η εργαλειακή σκέψη, ο λεγόμενος πρακτικός λόγος, συνιστά την ιστορικά ορισμένη λογική του καπιταλισμού. Αυτός δίνει στην οικονομία προτεραιότητα και την καθιστά πραγματική βάση της ανθρώπινης ζωής στις καπιταλιστικές κοινωνίες. Και ο τρόπος ζωής των τσιγγάνων επιβεβαιώνει τις απόψεις του Sahlins. Οι πολιτισμικές δραστηριότητες των τσιγγάνων κυριαρχούν του μονοδιάστατου μοντέλου ζωής που προτείνεται στον σύγχρονο κόσμο, χωρίς βεβαίως να παραβλέπονται οι επιδράσεις από αυτό. (Λυδάκη,2013:16). Πίσω από το νέο πρόσωπο, που δείχνουν οι τσιγγάνοι, οι επιδράσεις από την ευρύτερη κοινωνία φαίνεται πως επηρεάζουν μόνο τα εξωτερικά στοιχεία, τα ευμετάβλητα. Ωστόσο οι τσιγγάνοι αναγκάζονται να ενταχθούν για την επιβίωση τους χωρίς εναλλακτικούς τρόπους διαχείρισης της κατάστασης. (Λυδάκη,2013:17). Όταν η ενοποίηση αποτυγχάνει, τότε η γκετοποίηση και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι οι συνέπειες. Ο κοινωνικός αποκλεισμός θέτει τους τσιγγάνους στο περιθώριο της οικονομικής και κοινωνικής ζωής που τους αποστερεί από αγαθά όπως η εκπαίδευση, η υγεία, η στέγαση και οι κοινωνικές υπηρεσίες. (Λυδάκη,2013:17). Υπαίτιοι του αποκλεισμού και της φτώχειας τους θεωρούνται οι ίδιοι εφόσον αντιστέκονται στα νέα δεδομένα.

Η ενδογαμία και ο πρώιμος γάμος αποτελούν εθιμικό κανόνα, με παράδοση πολλών αιώνων, αν όχι χιλιετίας και πάνω. Δε μπορείς να τα παρακάμψεις, χωρίς να έρθεις σε ανοικτή ρήξη με τη φυλή. Έτσι κι αν ακόμη οι γονείς στείλουν τα παιδιά σχολείο, μόλις φτάσουν σε ηλικία 13-17 χρόνων θα πρέπει να παντρευτούν.(Ντούσας, 1997:142) Αν μείνουν ανύπαντρα, στίγμα βαρύ ακολουθεί την οικογένεια. « Θεωρούμαι γεροντοκόρη για το ότι δεν παντρεύτηκα από τα δεκατέσσερα, όπως συνηθίζουμε εμείς», θα πει μία Ελληνίδα τσιγγάνα, επιμορφώτρια στην Αγία Βαρβάρα. Τώρα είναι είκοσι χρονών, κι αυτή ήταν η δεύτερη ρήξη με τις επιταγές που ορίζει η κοινωνία τους. Η πρώτη ήταν όταν μετά από χίλιους καβγάδες κατάφερε να συνεχίσει το σχολείο και να τελειώσει το λύκειο.(Ντούσας, 1997:142) Ο υψηλός

αναλφαβητισμός των γονιών και ιδιαίτερα των γυναικών που μένουν σπίτι κι ασχολούνται με την φροντίδα των παιδιών στέκεται ως εμπόδιο στην επιθυμία και στον προσανατολισμό των μικρών ρομά. Τα τελευταία χρόνια τα παιδιά των ρομά που πηγαίνουν σχολείο παρακολουθούν την ενισχυτική διδασκαλία και βελτιώνονται στα μαθήματα, καθώς οι μητέρες, αν και νέες 20-30 ετών δεν ξέρουν γράμματα.

Οι απόψεις του Csaba Pronai στο κείμενο του Οι τσιγγάνοι στην Ευρώπη, περί διαφορετικότητας των τσιγγάνικων ομάδων ανάλογα με τον τόπο διαμονής τους, ενισχύονται από την εθνογραφική έρευνα της Ήβης Δασκαλάκη, η οποία στο κείμενο της “Εκπαίδευση και ανισότητες”, θεωρεί ότι η τσιγγανότητα παίρνει μορφή μέσα από τις σχέσεις Τσιγγάνων και μη τσιγγάνων (Λυδάκη,2013:19). Αυτές οι απόψεις ενισχύονται και στην εργασία αυτή καθώς η τοπική κοινωνία της Αμαλιάδας έχει δεχθεί και αγκαλιάσει την τσιγγάνικη κοινότητα.

Ένας Ρομά από τη συνοικία Παπακαυκά, ο 17χρονος Λάκης Κολτσίδας (Φωτογραφία σελ.62) συμμετείχε για πρώτη φορά στη Λαμπαδηδρομία για την Ολυμπιακή φλόγα το 2012 που πέρασε από Αμαλιάδα για την Αρχαία Ήλιδα. Ο νεαρός Ρομά ήταν σκόρερ στην Τρίτη κατηγορία Ηλείας με την ποδοσφαιρική ομάδα των Ρομά Πάνθηρες. (εφημ. Πατρίς, Τρίτη 8 Μαΐου 2012). Οι ικανότητες του τον οδήγησαν να προπονηθεί στην ομάδα του Πανηλειακού. Όπως όμως μαρτυρεί ο ίδιος οι υπόλοιποι παίκτες τον αντιμετώπιζαν με ρατσισμό λόγω της καταγωγής του και έτσι αναγκάστηκε να σταματήσει και να αφήσει την μεγάλη του αγάπη για τον αθλητισμό.

Τον Ιούλιο του 2013 ολοκληρώθηκε και εορτάστηκε με φορείς της πόλης της Αμαλιάδας, το πρόγραμμα Ανακύκλωση απορριμμάτων από τους Ρομά της Αμαλιάδας. Η Δράση αυτή του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, χρηματοδοτήθηκε από το ΕΣΠΑ 2007-2013 και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.(Εφημερίδα Πρώτη, 20-7-2013). Στόχος του προγράμματος ήταν η πληροφόρηση με πολιτικές και τη νομοθεσία σχετικά με την ανακύκλωση. Τελικός σκοπός ήταν η συμβουλευτική υποστήριξη 100 ανέργων-ωφελούμενων, που ανήκαν στην κοινωνική ομάδα Ρομά, σε θέματα απασχόλησης, με ταυτόχρονη εφαρμογή τεχνικών ένταξης και αναβάθμισης των προσώπων τους.(εφημ. Ενημέρωση της Αμαλιάδας, Σάββατο 20 Ιουλίου 2013).

Ο σύλλογος των Ρομά της συνοικίας Παπακαυκά, Άγιος Γεώργιος, έχουν συμμετάσχει με άλλες 6 πόλεις της Ελλάδας σε σχολές γονέων. Στάθηκαν θετικοί

αρωγοί στον εμβολιασμό παιδιών με τη βοήθεια του Εμπορικού Συλλόγου Αμαλιάδας και του Πανεπιστημίου Πατρών. Σε συνεργασία με τα Κεκ Σελέκτικα και Εργασία βοήθησαν 180 ανέργους Ρομά, να παρακολουθήσουν προγράμματα κατάρτισης και να προωθηθούν στην αγορά εργασίας. (αποσπ. Από την εφημερ. Ενημέρωση σελ 6, Τρίτη 8 Απριλίου 2014).

Οι Ρομά του Δήμου Ήλιδας είναι ένα θετικό δείγμα κι ένα μοντέλο παράδειγμα προς μίμηση, σύμφωνα με τη δήλωση του Σωτήρη Νικολάου, από το παρατηρητήριο της Ευρώπης στην Εφημερίδα Ενημέρωση. Οι Ρομά της Αμαλιάδας είναι εθελοντές αιμοδότες, συμμετέχουν στο Πρόγραμμα της Ε.Ε. Δωρεάν Διανομής τροφίμων, σε συνεργασία με την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, βοηθώντας 142 οικογένειες, οι 5 εκ των οποίων δεν ήταν Ρομά. Το 2013 ολοκλήρωσαν με επιτυχία 4 προγράμματα του Πανεπιστημίου Πατρών, ενισχυτικής διδασκαλίας παιδιών Γυμνασίου, προένταξης παιδιών το νηπιαγωγείο, μουσικής και ψυχολογικής υποστήριξης γυναικών και ανδρών. Επίσης συμμετείχαν στο πρόγραμμα «Είμαστε όλοι πολίτες», του Ιδρύματος Μποδοσάκη. Το μεγάλο στοίχημα του Συλλόγου Ρομά Ήλιδας είναι να δημιουργήσει ένα νέο μοντέλο Ρομ.(εφημ.Ενημέρωση 8/4/2014). Οι Ρομ της Αμαλιάδας γνωρίζουν τις υποχρεώσεις τους προς το κράτος, την κοινωνία και τις αναλαμβάνουν με ευθύνη. Γνωρίζουν επίσης τα δικαιώματά τους από την πολιτεία και τα διεκδικούν.

Τον Ιούλιο του 2017 τα παιδιά των τσιγγάνων της Αμαλιάδας συμμετείχαν σε βιωματικό εργαστήριο στο Φεστιβάλ Αρχαίας Ολυμπίας σε συνεργασία με το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης. Στο παλιό μηχανοστάσιο του ΟΣΕ στην Αρχαία Ολυμπία τα παιδιά από την Συρία που φιλοξενούνται στο κέντρο φιλοξενίας Μυρσίνης, μαζί με τα παιδιά της συνοικίας και παιδιά από τον Πύργο ζωγράφισαν πάνω σε υφάσματα μαζί με την κορεάτικης καταγωγής καλλιτέχνηδα Κιμισούτζα. Ο σκοπός ήταν τρεις ομάδες παιδιών με διαφορετική αφετηρία να προσεγγίσουν το θέμα της μετανάστευσης και της προσφυγιάς, ένα παγκόσμιο φαινόμενο και μέσα από την ζωγραφική και τη σύγχρονη τέχνη και την δική τους οπτική να δημιουργήσουν διάφορα πράγματα τα οποία εκτέθηκαν στο χώρο για το κοινό(εφημ. Πρωινή 24.7.2017).

Ήθη και Έθιμα²

Προίκα

Δεκαετίες τώρα κάθε οικογένεια τηρεί την παρθενία για την κόρη και την θεωρεί ύψιστη τιμή για την υπόληψή της. Ο υποψήφιος γαμπρός παλιότερα έδινε λίρες, τώρα πλέον ευρώ. «Αγοράζουν» τη νύφη με τιμή που κυμαίνεται από 1.500 ως 30.000 ευρώ. Το ποσό καθορίζεται ανάλογα με την ομορφιά της, την νοικοκυροσύνη της, την ηθική της, κυρίως αυτό είναι από τα πιο σημαντικά επιχειρήματα, επίσης ρόλο παίζει η φήμη της οικογένειάς της, το κοινωνικό επίπεδο μέσα στην κοινότητα, τον καλό της χαρακτήρα και οι χορευτικές της ικανότητες.

Τα χρήματα τα παίρνει ο πατέρας της νύφης, ο οποίος αγοράζει δώρα για το ζευγάρι. Αν αποδειχθεί ότι η κοπέλα δεν πληρεί τις προϋποθέσεις, κυρίως την παρθενία, το ποσό επιστρέφεται, ενώ συνήθως γίνονται και παρεξηγήσεις ανάμεσα στις δύο οικογένειες. Βέβαια υπάρχουν περιπτώσεις κάλυψης της ηθικής με μπογιά ή αίμα κόκορα στο σεντόνι.

Τσιγγάνοι και γάμος

Στους Ρομά οι γαμήλιοι δεσμοί αποτελούν βασικό στοιχείο κοινωνικής οργάνωσης. Σε έρευνα των Ρομά της περιοχής Αράτου κοντά στην Κομοτηνή, πληθυσμό που εγκαταστάθηκαν εκεί μετά την ανταλλαγή, όπως οι κάτοικοι της συνοικίας Παπακαυκά της Αμαλιάδας, η δημιουργία μίας νέας οικογενειακής μονάδας και η απόκτηση απογόνων απαιτούν τη νομιμοποίηση της συμβίωσης, είτε με εθιμικό είτε με αστικό τρόπο. Δηλαδή θρησκευτικό μυστήριο ή πολιτικό γάμο. (Ζαφείρης Κ.- Ξηροτύρης Ν., 2002 :44) Γιορτάζουν με όλες τις τιμές το έθιμο του γάμου για περίπου τρεις ημέρες. Την 1^η ημέρα γλεντάει η γειτονιά με φαγητά μαγειρεμένα από τις γυναίκες της γειτονιάς. Την 2^η ημέρα είναι τα στέφανα. Μετά το βάψιμο των μαλλιών της νύφης, από μία ουσία που λέγεται «κουναία», ακολουθεί ο στολισμός της. Στην συνέχεια χορεύει για τελευταία φορά ως κοπέλα στο πατρικό της σπίτι, για να ξεκινήσει το μυστήριο του γάμου στην εκκλησία. Αυτό το έθιμο μοιάζει με των υπόλοιπων Ελλήνων, μη Ρομά. Στο σπίτι του γαμπρού οι καλεσμένοι χορεύουν με το λάβαρο στολισμένο με λουλούδια³, δηλαδή η ελληνική σημαία, στολισμένη με

² Τα ήθη και έθιμα καταγράφηκαν σε συνεργασία με τους κατοίκους της συνοικίας Παπακαυκά.

³ Φωτογραφία στην σελίδα 61 .

λουλούδια. Μετά τα στέφανα το γλέντι συνεχίζεται στο σπίτι του γαμπρού, και οι καλεσμένοι τιμούν την οικογένεια και το ζευγάρι πετώντας χρήματα στην ορχήστρα. Την 3^η ημέρα το γλέντι του γάμου τελειώνει με δώρα. Ανάλογα με το βαθμό συγγένειας με το νιόπαντρο ζευγάρι, φίλοι και συγγενείς κάνουν το ανάλογο δώρο, που συνήθως είναι οικιακές συσκευές και είδη σπιτιού.

Σεντόνι νύφης

Το έθιμο αυτό υπάρχει πολλά χρόνια. Το απόγευμα συνήθως τελείται το μυστήριο του αρραβώνα. (Αυτό θυμίζει το έθιμο των Επτανήσιων που τελούν τον αρραβώνα του ζευγαριού πριν το μυστήριο). Μαζεύονται στο σπίτι της νύφης όπου απολαμβάνουν το εθιμοτυπικό γεύμα με προβατίνα, ρύζι και πατάτες βραστές. Το γλέντι δεν αργεί να αρχίσει και να κρατήσει μέχρι τις πρωινές ώρες.

Μετά το γλέντι το ζευγάρι αποσύρεται στην κάμαρη του και ο γαμπρός την επόμενη μέρα ενημερώνει τον πεθερό του σχετικά με την τιμή της κόρης του. Τότε ο πατέρας της νύφης πανευτυχής αρχίζει να ρίχνει στον αέρα με το όπλο για την χαρά και τιμή της οικογένειάς του. Ακολουθεί επίδειξη του σεντονιού, που αποτελεί το τεκμήριο της αγνότητας και παρθενίας της νύφης, από τη μητέρα του γαμπρού στις γυναίκες της γειτονιάς.

Φυσικά υπάρχουν και ιστορίες που δεν επιβεβαιώνεται η παρθενία και ακυρώνεται ο γάμος.

Γέννηση μωρού

Όταν γεννιέται ένα μωρό, η λεχώνα και το μωρό δεν βγαίνουν έξω από το σπίτι για να μην τους δει ο ήλιος. Τα ρούχα του μωρού δεν τα απλώνουν έξω για να μην τα πάρουν οι νεράιδες. Αν έρθει επισκέπτης στο σπίτι, αφήνει ένα νήμα για να θυμιατίσουν το μωρό. Αν βγουν έξω από το σπίτι πρέπει να σκεπάσουν το κεφάλι να μην το δουν τα άστρα. Θυμιατίζεται το σπίτι τους καθημερινά όταν δύει ο ήλιος. Την 3^η ημέρα μετά τη γέννηση του μωρού, το κάνουν μπάνιο με αλατόνερο. Ευχή και προτίμηση των Ρομά να έχουν πολλά παιδιά.

Έθιμα από την Ανατολή

Δεν μπαίνουν στο σπίτι τους φορώντας τα υποδήματά τους. Έξω από την πόρτα τους υπάρχει παππουτσοθήκη, όπου τα φυλάσσουν. Σέβονται τον χώρο που ζουν με αυτό

τον τρόπο. Συνήθως οι ενήλικοι κάθονται στο πάτωμα με μαξιλάρια σταυροπόδι, εκεί τρώνε πίνουν καφέ και συζητούν. Αυτό το είδα κυρίως σε γεροντότερους τσιγγάνους. Οι νέοι κάθονται κανονικά σε καρέκλες και τραπέζι να φάνε και να πιούν, καθώς υιοθετούν τον τρόπο ζωής κάθε νέου ανθρώπου που επηρεάζεται από την τεχνολογία και την εξέλιξη.

Μάγια-Γούρια

Οι Ρομά πιστεύουν στο καλό και στο κακό. Οι μεγαλύτερες γυναίκες σε ηλικία έφτιαχναν μάγια, ένα κομπόδεμα, με ένα μικρό σακουλάκι με άγνωστο περιεχόμενο, για να προλάβουν το κακό ή να πετύχουν το καλό που επιθυμούσαν.

Αν ήθελε κάποιος να παντρευτεί κάποια που είχε αγαπήσει και δεν του την έδιναν, ή δεν τον ήθελε η κοπέλα, αυτός τότε κατέφευγε σε μάγια.

Όταν μία γυναίκα δεν μπορεί να μείνει έγκυος, παίρνει ένα κομμάτι από το φουστάνι χήρας γυναίκας και το κάνει φυλακτό.

Τα προσωπικά αντικείμενα του νεκρού τσιγγάνου θεωρούνται φυλακτά και αντικείμενα για να κάνουν μάγια.

Χρησιμοποιούν αλάτι μέσα στο νερό, μετά σταυρώνουν το θύμα τους, πίνουν 3 φορές, βρέχουν το κουτάλι του και μετά το ρίχνουν στο δρόμο.

Βασκανία

Οι Ρομά πιστεύουν πολύ στην βασκανία ή το μάτι κοινώς. Για να την καταπολεμήσουν βάζουν κόκκινα πανιά και κόκκινες κορδέλες στην πόρτα του σπιτιού και στα μπαλκόνια. Κρεμούν επίσης σκόρδα τυλιγμένα με κόκκινες κορδέλες. Στα μπαλκόνια τους κρεμούν επίσης δίχτυ. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν χάντρα αφού την περάσουν μέσα σε κορδόνι ή σε αλυσίδα. Το νύχι της αρκούδας το κρεμούν σα φυλακτό στα παιδιά τους. Θεωρούν ότι το παιδί αποκτά τη δύναμη της αρκούδας και δεν το πιάνει η γλωσσοφαγιά και το μάτι.

Ενδυμασία

Στο μυαλό όλων οι τσιγγάνες φορούν μακριές φούστες, μαντήλι και αρκετά χρυσαφικά. Στη συνοικία Παπακαυκά οι νεαρές κοπέλες πλέον φορούν οτιδήποτε επιτάσσει η μόδα. Από παντελόνια, μοντέρνα τζην, σκουλαρίκια στη μύτη, και οτιδήποτε θα δεις σε οποιαδήποτε γειτονιά νέων ανθρώπων. Φυσικά είναι λάτρεις της μακριάς κόμης.

Οι κυρίες άνω των 50 διατηρούν την παράδοση με την μακριά φούστα, τα σοσόνια και τις παντόφλες. Φορούν τη μαντήλα στο κεφάλι, που δείχνει την άκρα ηθική και αξιοπρέπεια της γυναίκας, έναντι του πεθερού, που κάποτε δεν έπρεπε να δει τα μαλλιά της νύφης του.

Οι γυναίκες γύρω στα 40 διατηρούν την μακριά φούστα, με παραλλαγές, πιο μοντέρνα και πιάνουν τα μαλλιά ενώ δεν φορούν μαντήλα.

Οι νεαρές κοπέλες της συνοικίας δεν διαφέρουν από τις υπόλοιπες της πόλης, και τις ξεχωρίζεις μόνο αν συνοδεύονται από τις μεγαλύτερες, μητέρες ή πεθερές τους. Την Κυριακή απολαμβάνουν την βόλτα τους στον πεζόδρομο της Αμαλιάδας. Είναι γενική παραδοχή η σπάνια ομορφιά τους.

Κηδεία

Ο νεκρός για να περάσει στον άλλο κόσμο φορτώνεται με τσιγάρα, αναπτήρες, αρώματα, καθρέφτη, χτένα και πολύτιμα ρούχα. Οι λοιποί που παρευρίσκονται γύρω από το νεκρό βάζουν και αυτοί πολύτιμα αντικείμενα προκειμένου να τα δώσει ο νεκρός στους δικούς τους. Μαζί με τα αντικείμενα τον συνοδεύουν και προσωπικές ευχές. Διατηρούν απόλυτα το 40ήμερο, χωρίς να ανοίγουν την τηλεόραση, δεν καταναλώνουν κρέας και κρασί, ούτε ψήνουν σε φωτιά. Για 9 ημέρες δεν κάνουν μπάνιο. Αφήνουν γενειάδα και ανάλογα την ηλικία του νεκρού την διατηρούν μέχρι και το τέλος του 40ήμερου. Με τη δύση του ηλίου και για μία ώρα ακόμα απαγορεύεται οποιαδήποτε προσωπική εργασία, το άνοιγμα της βρύσης του νερού, το φαγητό, και όλα αυτά αφιερωμένα στη μνήμη του νεκρού.

Μνημόσυνα

Τα μνημόσυνα τελούνται στο σπίτι. Οι γυναίκες βάζουν σε ένα πιάτο σιτάρι και το πηγαίνουν στην εκκλησία να διαβαστεί. Από αυτό το διαβασμένο σιτάρι παίρνουν και το ανακατεύουν με το υπόλοιπο σιτάρι που έχουν σε δίσκο, ενώ ένα μέρος

φυλάσσεται στα εικονίσματα. Στο τραπέζι προσφέρεται ρύζι, φασόλια και φρούτα. Δεν επιτρέπεται ψάρι και κρέας. Όταν χρονίσει ο νεκρός τότε σφάζουν μια προβατίνα. Τραπέζια στη μνήμη του νεκρού κάνουν τα 3ημερα, 9ημερα, 40ημερα, 3μηνο, 6μηνο, 9μηνο και 12μηνο.

Χριστούγεννα(Κόλεντα)-Πρωτοχρονιά

Την ημέρα των Χριστουγέννων η νοικοκυρά του σπιτιού ζυμώνει το Χριστόψωμο με ιδιαίτερη ευλάβεια. Επάνω στο ψωμί δημιουργεί διάφορες χριστιανικές παραστάσεις. Την Παραμονή της Πρωτοχρονιάς ο άνδρας της οικογένειας κόβει ένα κλαδί από καρποφόρο δένδρο, συνήθως ελιά. Το κλαδί το γεμίζουν με χαρτονομίσματα. Το κλαδί το ονομάζουν «σούβρα» και με αυτό χαιρετιούνται την Πρωτοχρονιά λέγοντας: «Σούβρα Γκοντίνα» που σημαίνει Καλή χρονιά.

Την ώρα που φτιάχνουν την Πίτα τραγουδούν ένα παραδοσιακό τραγούδι.

« Εβασίλια αβέν, κάστε καλονταέν, κον σι ο μπαχταλό κάσκε κχερέσκε καμπεσσέν ο φεναλούκος αντάρ ντουνιάβα τε νασαλέλ.»

Που σημαίνει ο Άγιος Βασίλης έρχεται, ποιός είναι ο τυχερός και σε ποιανού το σπίτι θα κατοικήσει, το κακό από τον κόσμο να διώξει.

Την Πρωτοχρονιά φτιάχνουν βασιλόπιτα. Τα υλικά για τη βασιλόπιτα των τσιγγάνων είναι βρασμένο ρύζι, τυρί τριμμένο σε λάδι, 10-15 φύλλα. Μέσα στη πίτα βάζουν λίρα και φύλλο ελιάς. Όποιος τύχει την λίρα, σημαίνει ότι θα γίνει πλούσιος και σε αυτόν που θα τύχει το φύλλο θα κληρονομήσει το σπίτι.

Ανήμερα της Πρωτοχρονιάς τα νιόπαντρα ζευγάρια παίρνουν ένα μπουκάλι με ούζο, την σουβρά και πηγαίνουν σε συγγενικά σπίτια και παίρνουν διάφορα δώρα, φιλώντας το χέρι του μεγαλύτερου για σεβασμό. Ο παππούς θα ακουμπήσει στον ώμο του τη σουβρά κ θα του πει: « σουβρα κοντινα τατζεσραβε», που σημαίνει Χρόνια πολλά κ καλή υγεία να έχετε.

Πάσχα(Πατραγκί)

Όλοι οι χριστιανοί Ρομά γιορτάζουν την γιορτή του Πάσχα όπως οι υπόλοιποι χριστιανοί.

Άγιος Γεώργιος- Εντερλέζι

Δεύτερο Πάσχα για την τσιγγάνικη κουλτούρα. Ανεξαιρέτως ονόματος όλοι θα σφάζουν από ένα αρνί, αφιερωμένο στον Άγιο Γεώργιο. Ο τσιγγάνικος μύθος λέει ότι τα πολύ παλιά χρόνια όταν ζούσαν οι τσιγγάνοι στα τσαντίρια, μπήκε ο καταραμένος όφης εκεί να τους κατασπαράξει. Εκείνη την στιγμή ο Άγιος Γεώργιος πρόφτασε και σκότωσε τον όφι κ τους γλίτωσε. Από τότε όλοι οι τσιγγάνοι του πλανήτη γιορτάζουν το Εντερλέζι. Βάζουν τη «νταμγκάα» το σημάδι από το αίμα αρνιού στο μέτωπο. Είναι κάτι αντίστοιχο με το εβραϊκό γεγονός στις δέκα πληγές του Φαραώ στην Αίγυπτο.

Μπογκορόντιτσα, Η Γιορτή της κοίμησης της Θεοτόκου τον 15 Αύγουστο

Με νηστεία και προσευχή και παρακολουθώντας τις παρακλήσεις περνούν οι τσιγγάνοι το 15πενθήμερο. Όλες οι οικογένειες ανεξαιρέτως ονόματος, αγοράζουν και από μία προβατίνα. Ανήμερα της μεγάλης γιορτής θα σφάζουν και θα γιορτάσουν την Κοίμηση της Παναγίας. Την ώρα που σφάζουν την προβατίνα, η τσιγγάνα μητέρα του σπιτιού, κρατάει ένα αναμμένο κερί και προσεύχεται με τα παρακάτω λόγια: «Τε αρακκες τε ντικκες σσα λε ντουινιάβα τα σοβρα αμεν» που σημαίνει «Να βρείς και να φυλάξεις όλο τον κόσμο και μετά εμάς». Έπειτα θα καθαρίσουν και θα πλύνουν το σφαχτό. Η μητέρα τσιγγάνα θα πάρει την συκωταριά και αφού την βράσει θα την κόψει σε μικρά κομμάτια, θα προσθέσει αλατοπίπερο και με ένα πιάτο θα το μοιράσει στους κοντινούς γείτονες. Αυτό λέγεται «Πιραβελ ο μπούκο», δηλαδή περπάτα με την καρδιά.

Σάββατο του Λαζάρου

Τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης των Ρομά στη συνοικία Παπακαυκά, την ημέρα αυτή τα παιδιά έλεγαν κάλαντα, ειδικά για αυτή την ημέρα. Είναι ένα έθιμο που τείνει να ξεχαστεί.⁴

Χορός

---

⁴ Το έθιμο αυτό το ανέφερε μία κάτοικος της γειτονιάς, μη Ρομά, η Νικούλα Αποστολοπούλου, μεγάλης ηλικίας που θυμάται τα χρόνια που εγκαταστάθηκαν οι Ρομά στην περιοχή. Ανέφερε ότι γερόντισσες τσιγγάνες της έλεγαν ότι τα κάλαντα ήταν από το Αϊβαλή της Μικράς Ασίας.

Βασικό κομμάτι του πολιτισμού της τσιγγάνικης ζωής ο χορός. Συνοδεύουν με τον χορό τις χαρές, λύπες, μοναξιάς, φτώχεια, πλούτη, στεναχώρια, παράπονα. Θεωρείται έμφυτο. Από την ώρα που γεννιούνται θυμούνται τον εαυτό τους να χορεύει. Οι νεαρές κοπέλες λικνίζονται στο παραδοσιακό τσιφτετέλι και αποδεικνύουν ότι ο χορός κυλά στο αίμα τους αιώνες τώρα. Στην ηλικία 14-17 προβάλλουν τις δεξιότητες τους στο χορό ως θέλημα για τον μελλοντικό σύζυγο. Τραγουδούν συνεχώς και συνήθως το τραγούδι της βγάζει λυγμό, γιατί συνήθως μιλούν για χαμένη αγάπη ή πατρίδα.

Τσιγγάνικα Παραμύθια και ιστορίες

Το παραμύθι είναι μία ιδιαίτερη αφηγηματική πρακτική στη ζωή των ρομά. Για ένα λαό χωρίς γραπτή γλώσσα και καταγεγραμμένη ιστορία, η αφήγηση του παραμυθιού γίνεται αφορμή μνήμης (Χριστοπούλου, 2002: 271). Μέσα από τα δαιδαλώδη μονοπάτια του προφορικού λόγου, οι αποσπασματικές αναμνήσεις του παρελθόντος συνυπάρχουν με την καταγραφή των συνθηκών και τη διαπραγμάτευση του μέλλοντος. Η φαντασία εμπλέκεται με την πραγματικότητα και η πλοκή του παραμυθιού αντανakλά άμεσα τα σύγχρονα προβλήματα, τις ανάγκες και τις αγωνίες της ομάδας. (Χριστοπούλου, 2002: 271). Το περιεχόμενο και η θεματολογία των παραμυθιών προβάλλουν μέσα από μία διαφορετική οπτική τον τρόπο ζωής και το σύστημα αξιών των Ρομά, τις πιέσεις για ενσωμάτωση και προσαρμογή της ταυτότητάς τους καθώς επίσης και τον αγώνα της επιβίωσης στο περιθώριο. (Χριστοπούλου, 2002: 271). Στα παραμύθια αναμειγνύονται η αλήθεια με την φαντασία, η μνήμη με την επιθυμία, το περιεχόμενο κάθε φορά αλλάζει. Ανάλογα με την βούληση του αφηγητή. Στις συνάξεις των Ρομά, τα χάσματα μεταξύ φυλών και γενεών, μεταξύ αφηγητών και ακροατών γεφυρώνονται, τα σύνορα που χωρίζουν τη φαντασία από την πραγματικότητα, τη μνήμη από την επιθυμία γκρεμίζονται. (Χριστοπούλου, 2002: 272).

Ο βασιλιάς στη μέση της θάλασσας

Εμείς έχουμε βασιλιά. Αυτός ο βασιλιάς είναι μέσα στη μέση στη θάλασσα. Είναι μέσα στη θάλασσα, μέσα στη μέση στη θάλασσα. Περνούσε ένα καράβι, έκανε φουρτούνα μεγάλη. Ακριβώς πέρασε, που είναι ο βασιλιάς μέσα στο νερό, στις θάλασσας τη μέση. Έπιασε μία φουρτούνα. Εκεί που έπιασε η φουρτούνα, το καράβι έριξε την άγκυρα. Κάτω. Εκεί έτυχε ακριβώς μέσα στη τζαμαρία που είναι ο

βασιλιάς, εκεί πήγε κάτω η άγκυρα που ρίζανε. Και την έπιασε ο βασιλιάς ο δικός μας. Σταμάτησε το κύμα, πήραν την άγκυρα να την βγάλουνε, τη βαστούσε ο βασιλιάς μας την άγκυρα κάτω. Κατέβηκε ο βουτηχτής από το καράβι κάτω, τον έπιασε. Λέει: « Φεύγεις; Εμάζεψες απ' το καράβι σου το σκοινί, φεύγεις;» «Ναι!» «Πάρε αυτό το χαρτί, και δώσε το στους δικούς μας τους Τσιγγάνους αυτό το χαρτί, να με ψηφίσουνε όλοι για να βγω από τη θάλασσα, και μεθαύριο να τους οδηγήσω όλους. Να κάνουμε δικό μας βασιλιά!» Εκείνος πήρε το χαρτί. «Σε όποιον τσιγγάνο», λέει, «θα ιδείς μόλις εκεί θα φτάσεις με το καράβι, εκεί που θα βλέπεις τους τσιγγάνους, θα βγάλεις το χαρτί και θα τους το δώσεις». Μόλις ήρθανε και σταμάτησε το καράβι, εκείνος θυμήθηκε το χαρτί, το βγάλανε κι άπλωσε το χέρι να το δώσει σε έναν τσιγγάνο δικό μας. Και το πιάνει εκείνο το χαρτί ο Εβραίος. Το πήρε ο εβραίος το χαρτί. Ο δικός μας ο τσιγγάνος τον κυνήγησε τον εβραίο. Ο εβραίος το τύλιξε το χαρτί, το έριξε μέσα στο στόμα του. Το έφαγε. Το πέρασε το χαρτί. Εκεί που το πέρασε το χαρτί, πήγε ο τσιγγάνος, τον σκότωσε τον εβραίο, τον έσκισε, έβγαλε το χαρτί. Έβγαλε, αλλά... Τα γράμματα τελειώσανε από το χαρτί. Εκεί που τελειώσανε από το χαρτί τα γράμματα, ο βασιλιάς μας έμεινε μέσα στο νερό. Δεν βγήκε για να είναι στους τσιγγάνους βασιλιάς. Κι ακόμη μέσα στο νερό είναι. Αυτό το ξέρουμε. Όλοι το ξέρουμε. Αφού είχαμε βασιλιά. Δεν βγήκε. Ο εβραίος έκανε και δεν βγήκε ο βασιλιάς από το νερό. Αν ο τσιγγάνος του το έπαιρνε από το χέρι, θα είχαμε βασιλιά δικό μας και θα ήμασταν όλοι οι τσιγγάνοι μαζωμένοι. Και θα μας είχε οδηγήσει αυτός ο βασιλιάς.

(Μαρία Δεμερτζή, Αμαλιάδα, Σεπτέμβριος 1998)

Στο (Χριστοπούλου, 2002: 279-280)

«Τα μάγια»

Μέσα στο караβάνι υπάρχουν πολλά παιδιά. Ένα όμως, διακρίνεται και ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα για την μοναδική ομορφιά του, τα καταγάλανα μάτια του και την κορμοστασιά του. Με πολύ μεράκι δουλεύει κοντά στον πατέρα του θέλοντας να μάθει την τέχνη του σιδερά, για να μπορεί κι αυτός να κατασκευάσει όμορφα αντικείμενα. Όλες οι κοπέλες κάνουν όνειρα και τον φλερτάρουν. Αυτός όμως, έχει ξεχωρίσει την αγάπη του, τα μάτια μίας όμορφης κοπέλας του караβανιού. Τρέχουν όλη μέρα μαζί στα καταπράσινα λιβάδια, αρχίζει ο ένας να ζει για τον άλλο. Αμέτρητες νύχτες έκαναν όνειρα κάτω από τα αστέρια, η αγάπη τους έγινε γνωστή σε

όλο το караβάνι. Ο Γιώργος με τα γαλαζοπράσινα μάτια, αρχίζει σιγά σιγά να συμπεριφέρεται παράξενα. Με τρόπο απομακρύνεται από τις παρέες και τους φίλους του. Νιώθει παράξενα, τα μάτια του φαίνονται κομμένα και κουρασμένα. Φοβάται στα καλά καθούμενα. Έχει παράξενες ανησυχίες και σε μια μεριά δεν μπορεί να κάτσει. Νιώθει το κορμί του να καίγεται, τον πιάνουν μεγάλες φοβίες. Πολλές φορές στα καλά καθούμενα τσακώνεται κι άλλες φορές τα χείλη του ανοίγουν από φόβο. Μέρα με τη μέρα αδυνατίζει όλο και πιο πολύ, αφού δεν έχει πια όρεξη για φαγητό. Οι ρομά πηγαينوέρχονται μα δεν μπορούν να βοηθήσουν. Τον πάνε σε γιατρούς μα κι αυτοί δεν βρίσκουν άκρη. Ο Γιώργος χειροτερεύει. Η Μαρία που τον αγαπάει, στιγμή δεν φεύγει από κοντά του. Αυτός την παρακαλά λέγοντας: « Φύγε από κοντά μου, γιατί όταν είσαι δίπλα μου νιώθω πως αρρωσταίνω. Δεν νιώθω καλά. Φοβάμαι, νιώθω το σώμα μου να καίγεται. Φύγε, δεν σε θέλω πια!» Η Μαρία κλαίει με λυγμούς και του λέει: « Εγώ δεν σε αφήνω και στο θάνατο ακόμα μαζί θα πάμε». Το παιδί αργοσβήνει από μέρα σε μέρα. Κάποια στιγμή έρχεται κοντά του μια γριά, τον βλέπει και λέει: «Το παιδί είναι από μάγια!». Άρχισε τότε να του δίνει διάφορα βότανα, τράνσικος, ένα χόρτο βρασμένο σαν τσάι για να το πιεί και να ξεπεράσει τους φόβους του. Μέχρι και σήμερα οι ρομά σε μεγάλη ηλικία το χρησιμοποιούν. Πιστεύουν ότι με αυτό θα νικήσουν τους φόβους τους. Αποτέλεσμα όμως με τα βότανα και τα φυλακτά που του δίνει δεν υπάρχει. Το παιδί υποφέρει χωρίς προφανή αιτία. Οι μέρες περνούν και η μάνα του παιδιού, τυχαία, βρίσκει μέσα στα ρούχα του ένα μικρό κομμάτι σαπουνι γεμάτο καρφίτσες. Το δείχνει στη γριά και η γριά λέει: «Εάν το σαπουνι λιώσει, το παιδί θα χαθεί.» Η μάνα του άρχισε να κλαίει και να αναρωτιέται τι πρέπει να κάνει για να σώσει το παιδί της. Εκείνη τη στιγμή εμφανίζεται ένας τσιγγάνος, φευγάτος από το караβάνι. Μόλις βλέπει το παιδί τους λέει: «ε τσαορός, ινγιαρέν αντε ικχαγιαρ» δηλαδή το παιδί πήγαινε το στην Εκκλησία, να το διαβάσει ένας παπάς. Το παιδί αρνείται με πείσμα και μανία να μπει να προσκυνήσει. Τον βλέπει ο ιερέας και έρχεται με ηρεμία κοντά του. Τους ρωτά με ενδιαφέρον: «Τι συμβαίνει, μπορώ να σας βοηθήσω;» Τότε η μητέρα του παιδιού του λέει την ιστορία και ο ιερέας τους προειδοποιεί να μην φοβηθούν και τους καθησυχάζει πως όλα θα πάνε καλά. Σιγά σιγά παίρνει το Γιώργο και μπαίνουν στην εκκλησία για να προσκυνήσει. Το παιδί αρχίζει να τον εμπιστεύεται. Ο ιερέας με τον τρόπο του αρχίζει να τον εξομολογεί και με αγάπη του μιλάει. Του διαβάσει ευχές «υπέρ υγείας» και για μάγια, γιατί ο Γιώργος του λέει ότι άρχισε να φοβάται πάλι. Ξαφνικά βγάζει μία δυνατή κραυγή. Το παιδί αρχίζει σταδιακά να συνέρχεται, νιώθει καλύτερα. Ο

ιερέας τους συμβουλεύει να προσέχουν, έτσι επιστρέφουν στο караβάνι με το παιδί κουρασμένο, πεινασμένο και αρκετά ταλαιπωρημένο. Ζήτησε να φάει και να κοιμηθεί. Πέρασαν λίγες μέρες και το παιδί συνήλθε πλήρως. Άρχισε να δουλεύει με τον πατέρα του και μετά από λίγο παντρεύτηκε τη Μαρία, που τόσο αγαπούσε και απέκτησαν την δική τους οικογένεια.

Τι γίνεται όμως με αυτές τις κακές γυναίκες που ξέρουν να κάνουν μάγια στα παιδιά του κόσμου και τα βασανίζουν. Όπως λέει η Παλαιά Διαθήκη τα εγγόνια του δικαίου θα χαρούν και του άσεβου το όνομα θα χαθεί. (Ιστορία του Κωνσταντίνου Χηνά στην εφημερίδα Ενημέρωση, το Σάββατο 30 Αυγούστου 2014, σελ.7)

Ο πνιγμός

Μία μέρα πήγαν πολλές γυναίκες στο ποτάμι να πλύνουν τα ρούχα των παιδιών τους. Καθώς έπλεναν, τραγουδούσαν και γελούσαν μεταξύ τους. Ξαφνικά μία ρομνή τσιγγάνα παρασύρθηκε από τα ορμητικά νερά του ποταμού. Οι άλλες άρχισαν να φωνάζουν, μη μπορώντας να βοηθήσουν. Χτυπιόντουσαν και φώναζαν τόσο πολύ που οι φωνές τους ακούστηκαν στο караβάνι. Όλοι κατάλαβαν πως κάτι κακό είχε συμβεί και άρχισαν να τρέχουν προς το ποτάμι.

Οι άνδρες έψαχναν να βρουν την γυναίκα, μάταια όμως καθώς είχε παρασυρθεί πολύ μακριά από το σημείο που την αναζητούσαν. Μετά από αρκετές ώρες ένας ρομ άνδρας ξαφνικά άρχισε να φωνάζει: «Να την, να την». Σε μία μακρινή απόσταση από εκεί που παρασύρθηκε είχε σκαλώσει η φούστα της σε έναν κορμό δένδρου. Έτρεξαν και την έβγαλαν από το ποτάμι, μα ήταν πια αργά. Η γυναίκα είχε πνιγεί. Και τότε ένας πανικός επικράτησε και άρχισαν να φωνάζουν: «Κιντεν λε χουρντεν καταρ ε λεν τα κερεν παλπαλε», Μαζέψτε τα παιδιά από το ποτάμι και κάντε πίσω. Οι άνδρες έφεραν τη νεκρή γυναίκα στο караβάνι. Φωνές, πόνος, κλάμματα και δυστυχία στο караβάνι. Κλαίγοντας λέγανε: Γιατί θεέ μου γιατί, σκοτείνιασε η μέρα, χάθηκε ο ήλιος για όλους τους ανθρώπους. Άφησε πίσω της η γυναίκα τέσσερα παιδιά, έναν άνδρα και μία γριά πεθερά. Το βράδυ ξενυχτούσαν για τη γυναίκα που έφυγε ξαφνικά από τον κόσμο. Το караβάνι την κλαίει και οι φίλες κλαίγοντας της τραγουδούν θλιβερά τραγούδια και την μοιρολογούν. Οι άνδρες σιωπηλοί μη μπορώντας να πουν τίποτα για το κακό που τους βρήκε, σε μία άκρη κάθονται και κλαίνε. Ρωτάει ο Γιώργος τον πατέρα του γεμάτος ανησυχία: «Γιατί πατέρα να συμβαίνουν όλα αυτά, την μία να πνίγεται ένα παιδί, την άλλη μία γυναίκα ή ένας άνδρας; Γιατί να

κατασκηνώνουμε πάντα κοντά σε ποτάμια;». «Αχ παιδί μου χρειαζόμαστε νερό, από πού θα το πάρουμε παιδί μου; Δεν έχουμε πια κάτι δικό μας. Ο κόσμος το μόνο που θέλει από εμάς είναι κάτι που τους χρειάζεται». «Όχι πατέρα, δεν είναι έτσι.». Αφού ξημέρωσε έθαψαν τη γυναίκα και πενθούν πια τη νεαρή τσιγγάνα που έφυγε ξαφνικά από το караβάνι. Κανείς δεν εργάζεται για τρεις μέρες, την τέταρτη μέρα αρχίζει ξανά το έργο της επιβίωσης. Έχουν να θρέψουν και τα ορφανά της κοπέλας. Μία μέρα καθώς δούλευαν φτιάχνοντας τζεσμπές, μπρίκια για καφέ, ο ανήσυχος Γιώργος σταμάτησε και λέει στον πατέρα του: «Εγώ δεν συμφωνώ πατέρα με αυτά που έλεγες εκείνη την βραδιά, εγώ όταν μεγαλώσω θα αλλάξω πολλά πράγματα στη φυλή μας». Και καθώς τον άκουγε ο πατέρας του τον κοίταξε με ένα βλέμμα γεμάτο στοργή και αγάπη. Μα ένα παράπονο ζωγραφίστηκε στο πρόσωπό του και αμέσως του λέει ο Γιώργος: « Πατέρα μη με κοιτάς έτσι, δεν αντέχω το παράπονό σου». Και συνέχισαν να δουλεύουν μέχρι να βασιλεύσει ο ήλιος.

(Κωνσταντίνος Χηνάς, εφημερίδα Ενημέρωση, Παρασκευή 8 Απριλίου 2016, σελ.6)

Ρατσισμός

Σε άρθρο τοπικής εφημερίδας εκφράζονται για τα προβλήματα που βιώνουν .

«Ένα παγκόσμιο φαινόμενο που πληγώνει τους ανθρώπους είναι ο ρατσισμός. Η κοινωνική αδικία και ανισότητα, η άνιση κατανομή του πλούτου, η επιλεκτική δικαιοσύνη και η δυσκολία της κυρίαρχης κοινωνίας να κατανοήσει οτιδήποτε είναι διαφορετικό και δεν της μοιάζει. Βιώνουν και βίωσαν περισσότερο στο παρελθόν τον φυλετικό ρατσισμό. Γεννήθηκαν άνθρωποι, Ρομά και ταυτόχρονα Έλληνες και πολίτες του κόσμου. Για αυτούς η ελληνική και Ρομανί συνείδηση συνυπάρχει αρμονικά μέσα τους. Ο ρατσισμός και οι ρατσιστικές συμπεριφορές σε βάρος της πληθυσμιακής αυτής ομάδας, δεν είναι φαινόμενο τοπικό ή ελληνικό, αλλά διαχρονικό και παγκόσμιο». (Απόσπασμα από άρθρο του Νικολάου Μπατζαλή, με τίτλο Ρατσισμός, στην εφημερίδα Ενημέρωση της Αμαλιάδας, σελ.6, την Τρίτη 8 Απριλίου 2014 με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Ρομά).

«Οι Ρομά ανήκαν στην πέμπτη και ταπεινότερη κάστα στην αρχαία Ινδία, τους παρίες ή χαριτζάν(παιδιά του θεού), κατά το Μαχάτμα Γκάντι. Δεν άντεξαν την καταπίεση μέσα στην κοινωνική διαστρωμάτωση των καστών, και άρχισαν την τεράστια και παγκόσμια περιπλάνηση τους. Οι Ρομά που πέρασαν στην Ελλάδα το 1922, με την ανταλλαγή των πληθυσμών, έχουν ενταχθεί σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τους υπόλοιπους Ρομά σε άλλες χώρες. Ασπάστηκαν στον χριστιανισμό και πέρασαν στην Ελλάδα ως Έλληνες, καθώς είχαν χριστιανικά και ελληνικά ονόματα». (Απόσπασμα από άρθρο του Νικολάου Μπατζαλή, με τίτλο Ρατσισμός στην εφημερίδα Ενημέρωση της Αμαλιάδας, σελ.6, την Τρίτη 8 Απριλίου 2014 με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Ρομά).

Το χάσμα που δημιουργήθηκε από νωρίς, ανάμεσα στους Ρομά και μη ρομά, κρατήθηκε αγεφύρωτο, ενώ ακόμα μεγαλύτερο υπήρξε το χάσμα ανάμεσα στην αλήθεια για τους ρομά και την αντίληψη που οι μη Ρομά είχαν γι αυτούς, εδραιωμένο στην προκατάληψη και την ηθελημένη άγνοια. Η επίσημη ιστορία επί αιώνες τους αγνόησε. Διαδόσεις και θρύλοι, που συχνά άπτονται της δαιμονολογίας, τους ακολουθούν στην πορεία της απίστευτης σε έκταση διασπορά τους, η οποία σήμερα τους εξασφαλίζει τον τίτλο ενός παγκόσμιου λαού. Σ ένα γράμμα που γράφτηκε από ένα μοναχό προς τους χριστιανούς τους έλεγε να μην έρθουν σε επαφή με αυτούς τους ανθρώπους,(τους Ρομά δηλαδή), γιατί είναι μάγοι, πιστεύουν στα αστέρια κι ασκούν χειρομαντεία κι άλλου είδους μαγεία. Λόγω αυτών θεωρούνται αιρετικοί.(Άρθρο με τίτλο Μύθοι και πραγματικότητα, του Νικ. Μπατζαλή στην Εφημ. Ενημέρωση, την Τρίτη 8 Απριλίου 2014).

Στο πέρασμα των αιώνων οι Ρομά δέχθηκαν και ακραία φαινόμενα ρατσισμού. Τον 16^ο αιώνα έχουμε τους πρώτους διωγμούς στην Ισπανία, με την ανοχή της Καθολικής Εκκλησίας. Στη Γαλλία και στη Γερμανία, όποιος ήθελε μπορούσε να τους σκοτώσει, δίχως να τιμωρηθεί. Στη Λιθουανία υπήρχε μία ημέρα, όπου κάθε άνθρωπος μπορούσε να κυνηγήσει ένα Ρομά, όπως ήταν το κυνήγι της αλεπούς ή του λύκου. Στη Ρουμανία τους έκαναν σκλάβους, τους πουλούσαν και τους αγόραζαν. Μία σκλαβιά που κράτησε 500 χρόνια. Στον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, χάθηκαν περίπου 1.500.000 Ρομά στα στρατόπεδα συγκέντρωσης των Ναζί. Ο αριθμός αυτός μπορεί να είναι μεγαλύτερος καθώς οι Ρομά δεν είχαν χαρτιά, αφού δεν ήταν πολίτες μίας χώρας και άρα η ακριβής καταγραφή ήταν αδύνατη.

Προσπάθεια καταγραφής της Ρομανί

Οι άνθρωποι της συνοικίας Παπακαυκά έχοντας ως όραμα τη διατήρηση της γλώσσας τους, και την κληρονομιά της στις νεότερες γενιές, εδώ και σχεδόν δύο δεκαετίες συλλέγουν και καταγράφουν τις λέξεις και φράσεις της Προφορικής γλώσσας τους, την ελληνική ρομανί. Ρωτώντας τους μεγαλύτερους ηλικιακά τσιγγάνους και μέσα από πολλή έρευνα έχουν κάνει ένα τεράστιο έργο και δείγματα της δουλειάς αυτής θα καταχωρηθούν στην εργασία αυτή.

Τρόφιμα

Χαμάτα

Αλεύρι

αρό

Αυγά

αν..ντρέ

Γάλα

σούτι

Ελιές

μασλίνες, ζετίες

Κοτόπουλο

κχα'ι'νι

Κρέας

μας

Λάδι

κχιλ

Ρύζι

ρέζος

Τυρί

κυράλ

Ψάρια

ματσέ

Ψωμί

μαν..ντρό

Αλάτι

λον

Ζάχαρη

σεκέρι

Φασόλια

φοσούτ

Γιαούρτι

τ..τουτ

Ξινόγαλο

αηράνος

Φακές

λίν..τα

Ρεβύθια

νοούτος

Κολοκύθι	ντουντούμ
Μελιτζάνες	πατλιτζέα
Αγγουράκι	γρασταήτσι
Πιπέρι καυτερό	τσούσκα
Μανιτάρια	τσούπερκες
Σπανάκι	σπουνάκος

Τι βρίσκεις στην Κουζίνα

Πιάτα	πι-άτες
Πιρούνι	πιρόνος
Μαχαίρι	τσ..τσούρι
Μπουκάλι	σις..σάα
Ποτήρι	ναστράπα
Κρασί	μολ
Λάδι	κχίλ
Ξύδι	σ...σουτ
Καφές	καφ..φάα
Κουτάλι	ρόη

Φράσεις της καθημερινότητας

Πού βρίσκεται;

Κάη σι...

Η στάση του λεωφορείου;

ε στάση ε λεφοριόσκι;

Πότε φεύγει το λεωφορείο;

κάνα τζάλταρ ο λεφορείο;

Τι ώρα είναι το επόμενο;

κάνα σι ο κόα;

(Δείγμα της σελίδας 11)

Πρόβατο

μπακρό

Σκαντζόχοιρος

καντζαούρι

Σκυλί

τζουκέ

Γαλοπούλα

μισίρκα

Νυφίτσα

πφουρντινί

Πουλιά

τσιρικλιά

Πουλάκι

τσιρικλί

Γεράκι

ατματζάα

Σε δεύτερο βιβλίο υπάρχει η Γραμματική της Ρομανί. Ρήματα κλιμένα σε όλες τις πτώσεις και χρόνους.

Συνέντευξη Κώστα Λιακόπουλου, ιδιοκτήτη εφημερίδας Ενημέρωση της Αμαλιάδας

Τέλη της δεκαετίας του 1970, η Λαϊκή αγορά γινόταν στο σημερινό χώρο της πλατείας Λαζαράκη, κοντά στο Δημαρχείο. Το νέο δημαρχείο το δημαρχείο της Αμαλιάδας το είχε θεμελιώσει ο Σπύρος Μπεράτης στο χώρο της σημερινής πλατείας Μπελογιάννη, ανατολικά της Βιβλιοθήκης, αλλά ο νέος τότε Δήμαρχος Ρένος Πετραλιάς το μετέφερε στη σημερινή του θέση. Αρχισαν οι εργασίες για το κτίσιμο του, οπότε έπρεπε να φύγει από το χώρο αυτό η Λαϊκή Αγορά. Ήταν το 1979 περίπου που επιλέχθηκε ως χώρος λειτουργίας της Λαϊκής αγοράς η οδός Πύρρωνος, από το σημερινό Ταχυδρομείο προς τα πάνω μέχρι το γυμνάσιο Αρρένων. Μία λαϊκή μόνο με αγροτικά προϊόντα.

Ξαφνικά ένα Σάββατο έφθασε το νέο σε κάθε σπίτι. Ήταν σήμερα ένας τσιγγάνος στη λαϊκή και πούλαγε φθηνά παπούτσια, τζάμπα τα έδινε..! Το άλλο Σάββατο πολλοί πήγαν να πάρουν φθηνά παπούτσια και το παράλλο περισσότεροι. Γνώρισε το ποδαράκι κάθε ταλαιπωρημένου παπούτσι φθηνό και καλό. Αυτή ήταν η πρώτη, αλλά και καταλυτική παρουσία των τσιγγάνων στην οικονομική και κοινωνική ζωή της πόλης, που η συνέχεια της άλλαξε πολλά σε θετική κατεύθυνση όσον αφορά το δέσιμο με την τοπική κοινωνία, την αποδοχή τους, που την κέρδισαν με την εργασία τους και την εν γένει παρουσία τους, όπως με την συμβολή τους στην ανάπτυξη της πόλης και ιδιαίτερα της βορειοδυτικής πλευράς.

Αργότερα η λαϊκή αγορά της Αμαλιάδας μεταφέρθηκε στον επικαλυμμένο χώρο της Σοχιάς(ποτάμι που διασχίζει την πόλη), επί της οδού Πλαστήρα, και τότε κάνουν την εμφάνισή τους περισσότεροι τσιγγάνοι έμποροι να πουλάνε κάθε είδος ρουχισμού και να ντύνουν φθηνά και καλά τον κοσμάκη.

Φυσικά πριν την εμφάνιση τους στην Λαϊκή αγορά έβλεπες τσιγγάνους να γυρνάνε στην πόλη, πουλώντας κυρίως κιλίμια και χαλιά, αλλά και γανωτήδες τότε που υπήρχαν τα χάλκινα.

Πριν αγοράσουν οικόπεδα στη συνοικία Παπακαυκά εγκαταστάθηκαν ανατολικά του Δημοτικού Σταδίου Αμαλιάδας, αλλά το ιδιοκτησιακό καθεστώς της περιοχής αυτής δεν τους επέτρεψε να παραμείνουν για πολύ. Στράφηκαν βορειοδυτικά της Αμαλιάδας αγοράζοντας τμήματα από χωράφι του ιερέα π. Καυκά ή παπά-Καυκά, κι έτσι η συνοικία ονομάστηκε Παπακαυκά. Στις εκτάσεις που αγόρασαν έστησαν αρχικά τις σκηνές τους, αργότερα παραπήγματα και στη συνέχεια, επακόλουθο της οικονομικής του

ανάπτυξης και της ένταξής του στον κοινωνικό ιστό της πόλης, σύγχρονα σπίτια.

Σχεδόν όλοι οι τσιγγάνοι που εμφανίστηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1970 στην λαϊκή αγορά της Αμαλιάδας, όπως και αυτοί που γυρνούσαν πουλώντας στους δρόμους, ήταν παράνομοι. Πουλούσαν χωρίς άδεια, τους κυνηγούσε η αστυνομία και όπου έβλεπαν αστυνομικό ή χωροφύλακα άλλαζαν δρόμο, τρέχοντας με την πραιμάτεια τους στα χέρια.

Και τότε βγάλαμε όλοι αβίαστα τα συμπεράσματα μας. Για να τους κυνηγάει η αστυνομία τα έχουν κλεμμένα. Άρα όλοι οι τσιγγάνοι είναι κλέφτες. Δεν ξέραμε όμως, πως μέχρι πρόσφατα, οι τσιγγάνοι δεν ήσαν απολύτως τίποτα για το ελληνικό κράτος. Δεν είχαν Αστυνομική ταυτότητα όπως όλοι μας, αλλά ένα δελτίο του τμήματος Εθνικής Ασφάλειας, το οποίο στην πρώτη του σελίδα έγραφε με ευκρινή κεφαλαία γράμματα: ANEY ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, και μέσα μία φωτογραφία τους με καταγωγή ΑΘΙΓΓΑΝΙΚΗ και υπηκοότητα ΑΚΑΘΟΡΙΣΤΟΣ. Δεν γνωρίζαμε πως εκ του νόμου δεν είχαν δικαίωμα να εργαστούν, τους απαγόρευαν να δουλεύουν, γι αυτό και ήσαν κατ ανάγκη παράνομοι και όχι κλέφτες βάσει των δικών μας εύκολων συμπερασμάτων.

Αργότερα, άνοιξαν τα μυαλά των κυβερνόντων μας, έγιναν οι τσιγγάνοι ισότιμοι με τους Έλληνες πολίτες και σήμερα όλοι οι τσιγγάνοι της συνοικίας Παπακαυκά δραστηριοποιούνται με τις νόμιμες άδειες τους στην Λαϊκή αγορά της Αμαλιάδας. Πλέον βέβαια το εμπόριο τους έχει επεκταθεί σε όλες σχεδόν τις περιοχές του νομού Ηλείας.

Πριν όμως την εμφάνισή τους στην Λαϊκή αγορά, οι τσιγγάνοι είχαν κάνει ακόμα μία μεγάλη αναπτυξιακή παρέμβαση στην οικονομική ζωή της πόλης της Αμαλιάδας. Αγόραζαν οικόπεδα στην σημερινή συνοικία τους, τη συνοικία Παπακαυκά και εγκαταστάθηκαν εκεί. Δεν καταπάτησαν κανέναν δημόσιο ή ιδιωτικό χώρο, ούτε τους παραχωρήθηκε δωρεάν. Τον αγόρασαν με τον κόπο της εργασίας τους, δουλεύοντας σκληρά αν και κυνηγημένοι, και αργότερα έκτισαν σπίτια, συμβάλλοντας ενεργά και δυναμικά στην οικοδομική δραστηριότητα της πόλης. Ο Ανεμόμυλος, περιοχή της Αμαλιάδας, για πολλές δεκαετίες και ειδικά με την

κατασκευή εκεί του τουριστικού περιπτέρου ήταν ο τόπος εξόδου και αναψυχής των Αμαλιαδιτών, γνωρίζοντας πολλή κίνηση και μεγάλες δόξες.⁵

Από τις αρχές, όμως της δεκαετίας του 1980, άρχισε η παρακμή του. Η έξοδος και διασκέδαση των πολιτών μεταφέρθηκε στην πλατεία Αγίου Αθανασίου και στην συνέχεια στη Λεωφόρο, και σημερινό Πεζόδρομο. Έτσι, όλη η περιοχή του Ανεμομούλου άρχισε να παρακμάζει.

Οι μόνοι που συγκράτησαν αυτό τον, ας πούμε, κατήφορο και την εμπορική ερημοποίηση του Ανεμομούλου ήταν οι τσιγγάνοι της συνοικίας Παπακαυκά. Αυτοί συντηρούσαν όλα σχεδόν τα μαγαζιά που υπήρχαν στην περιοχή. Αυτοί ήταν το κίνητρο για να ανοίξουν κι άλλα, όπως αρτοποιεία, παντοπωλεία, αλλά κυρίως συνεργεία αυτοκινήτων. Αυτοί ήταν που κράτησαν και συνεχίζουν να κρατούν οικονομικά ζωντανή μία ολόκληρη περιοχή της Αμαλιάδας.

Σήμερα όλοι οι τσιγγάνοι της συνοικίας Παπακαυκά, όπως προαναφέρθηκε, δραστηριοποιούνται στη λαϊκή αγορά. Τι σημαίνει αυτό; Δεν υπάρχει Αμαλιαδίτης που να μην έχει ψωνίσει από τον πάγκο τους, που να μην έχει συνομιλήσει μαζί τους, που να μην έχει αστερευτεί, που να μην έχει ζητήσει να του κάνουν καλύτερη τιμή. Αυτή η εργατικότητα τους, αυτό το εμπορικό μυαλό τους, αυτή η Σαββατιάτικη επαφή μαζί τους, τους έδεσε κοινωνικά με τους υπόλοιπους κατοίκους της πόλης, τους έκανε αποδεκτούς χωρίς να τους υποχρεώσει να αλλάξουν όλα όσα τους χαρακτηρίζουν. Είναι η μοναδική περίπτωση πανελλαδικά και ίσως παγκοσμίως, αυτή της Αμαλιάδας που οι τσιγγάνοι δεν αναγκάστηκαν δεν αναγκάστηκαν να αφήσουν πίσω τα χαρακτηριστικά της φυλής τους, να ενσωματωθούν στο κοινωνικό σύνολο για να γίνουν αποδεκτοί από την κοινωνία. Αντίθετα η τοπική κοινωνία ενσωματώθηκε σε αυτούς. Αυτοί είναι που έφεραν όλους τους κατοίκους αυτής της πόλης μπροστά στους πάγκους τους. Αυτοί είναι που κατάφεραν να αλλάξουν αντιλήψεις δεκαετιών, να σπάσουν στεγανά και να βλέπεις επιχειρηματίες της πόλης να ανοίγουν καταστήματα μέσα στη συνοικία Παπακαυκά. Αυτοί είναι που μένουν όλοι μαζί σε μία συνοικία, χωρίς όμως να την έχουν γκετοποιήσει, χωρίς να υπάρχει φόβος να πας και να περπατήσεις μέσα σε αυτή. Είναι ανοικτή για όλους και τους δέχεται όλους. Άλλωστε οι Τσιγγάνοι της συνοικίας Παπακαυκά της Αμαλιάδας,

---

⁵ Η περιοχή Ανεμομούλου βρίσκεται στην άκρη της συνοικίας Παπακαυκά, με διάφορα μαγαζιά γύρω, εμπορικά και καφετέριες.

έχουν στατιστικά τη μικρότερη παραβατικότητα σε όλη την Ελλάδα. Είναι η μοναδική περίπτωση τσιγγάνων, αυτή την Αμαλιάδας, που βασισμένοι στις δικές τους δυνάμεις και δυνατότητες, παραμένοντες σταθεροί στα χαρακτηριστικά και τις αξίες της φυλής τους, προοδεύουν αργά και σταθερά σε όλους τους τομείς. Την επαγγελματική τους πρόοδο την προαναφέραμε με την παρουσία τους στις λαϊκές αγορές. Η κοινωνική τους παρουσία και πρόοδος αποδεικνύεται καθημερινά με την παρουσία τους σε όλα τα σχεδόν δρώμενα της πόλης. Δεν έμειναν όμως μόνο εκεί. Άλματα έχουν κάνει και στην εκπαίδευση τους. Σήμερα 27 παιδιά φοιτούν στο Νηπιαγωγείο. 153 στο 2^ο και στο 4^ο δημοτικό σχολείο. 39 στο 3^ο γυμνάσιο, 18 στο ΕΠΑΛ, 31 στο εσπερινό γυμνάσιο-λύκειο και 2 είναι φοιτητές σε πανεπιστημιακές σχολές. Ο Νικόλαος Αναστασίου θα είναι ο πρώτος γιατρός που τελειώνει το Πανεπιστήμιο την φετινή χρονιά και ο Παντελής Τσούλης την τεχνολογική σχολή Διοίκησης Επιχειρήσεων της Καλαμάτας, δύο νέα παιδιά που κατάγονται από την συνοικία. Και θα μπορούσαν να ήταν πολλοί περισσότεροι στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αν δεν είχαν το έθιμο να παντρεύονται σε μικρή ηλικία.

Μεγάλη η παρέμβαση τους στα καλλιτεχνικά και πολιτιστικά δρώμενα της πόλης με τα δικά τους γλέντια, ειδικά στους γάμους, που κρατούν μέρες και η μουσική τους ντύνει τις νύχτες όλης της πόλης, με τον εορτασμό του Αγίου Γεωργίου, το γνωστό Εντερλέζι, αλλά και τα τσιγγάνικα καλλιστεία που διοργάνωναν παλαιότερα. Πρωτοποριακή και μοναδική πανελλαδικά στα αθλητικά δρώμενα η ίδρυση της τσιγγάνικης ποδοσφαιρικής ομάδας Πάνθηρες με πολύχρονη παρουσία στα γήπεδα της Ηλείας.

Να αναφέρουμε και τον Αμαλιαδίτη κορυφαίο λαϊκό τραγουδιστή Μάκη Χριστοδουλόπουλο, τσιγγάνος από μητέρα που ανατράφηκε με την τσιγγάνικη παιδεία. Τέλος, να αναφερθεί η συμμετοχή τους ως υποψήφιοι Δημοτικοί Σύμβουλοι, με όλες τις παρατάξεις σε κάθε Δημοτικές Εκλογές στην Αμαλιάδα.

Συνέντευξη Μάκη Νοδάρου, δημοσιογράφου στην εφημερίδα Documento

Στη συνοικία των Ελλήνων Ρομά που βρίσκεται στις παρυφές της Αμαλιάδας στην Ηλεία, μπορεί κάποιος ξένος να περπατήσει άφοβα. Εδώ δεν πέφτουν πυροβολισμοί,

δεν σφιράνε αδέσποτες σφαίρες ούτε γίνονται αλισβερίσια με ναρκωτικά, όπλα ή κλοπιμαία. Δεν υπάρχουν οι φυσιογνωμίες του υπόκοσμου, αλλά τα χαμογελαστά παιδικά πρόσωπα δεκάδων παιδιών που παίζουν αμέριμνα τα απογεύματα στις αλάνες. Ο τσιγγάνικος οικισμός δεν έχει καμία απολύτως σχέση με τις παράγκες, τη μιζέρια, την εξαθλίωση, τη διακίνηση ναρκωτικών και την εικόνα παραβατικότητας άλλων οικισμών Ρομά, όπως εκείνες στον Ασπρόπυργο, Μενίδι ή Ζεφύρι. Οι 1254 τσιγγάνοι που μένουν στη συνοικία αυτή, σε 52 διώροφα και 82 μονοκατοικίες ζουν ειρηνικά, εργάζονται όλοι σκληρά και δεν έχουν τίποτα να ζηλέψουν από τους «μπαλαμούς» συμπολίτες τους, καθώς απολαμβάνουν τις ίδιες ανέσεις. Είναι νοικοκυραίοι που δραστηριοποιούνται κατά 90% στο λιανικό εμπόριο, ξεκινούν κάθε μέρα τα χαράματα με τα αγροτικά τους για τις λαϊκές, για να πουλήσουν τηνπραμάτεια τους. Τα περίπου 470 παιδιά που μένουν πίσω αποτελούν τη μελλοντική ελπίδα όχι μόνο του τσιγγάνικου οικισμού, αλλά και ολόκληρης της τοπικής κοινωνίας. Η τοπική κοινωνία αγκάλιασε τους τσιγγάνους μέσω της συχνής επαφής του στη λαϊκή.

Η ιστορία τους ξεκινά κάπου το 1960, όταν φτάνουν πάνω σε κάρα, τα πρώτα караβάνια με τις πολύτεκνες οικογένειες. Είναι ένα μικρό κομμάτι από τους τσιγγάνους που έζησαν την ανταλλαγή στην Κωνσταντινούπολη, και περιπλανούνται στη χώρα για καλύτερη ζωή. Βρίσκουν φθηνά οικόπεδα και αγοράζουν από τον τοπικό ιερέα παπά- Καυκά, από τον οποίο πήρε και το όνομα η συνοικία τους. Πρόχειρα και φτωχικά τα πρώτα τους σπίτια, από ξύλο, πλίνθους, τσίγκους, χωρίς ρεύμα, νερό, αποχέτευση. (εφημ. Ντοκουμέντο Κυριακή 2 Ιουλίου 2017, σελ.30)

Συνέντευξη Ανδρέα Νικολακόπουλου, δικηγόρου, προέδρου δημοτικού συμβουλίου Αμαλιάδας

Η διακρατική μειονότητα των Ρομά έχει έντονη παρουσία και στην πόλη μας, την Αμαλιάδα, όπως και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Οι περισσότεροι από τους κατοίκους της πόλης έχουν μεγαλώσει δίπλα τους, υπήρξαν συμμαθητές τους, είχαν επαγγελματική συνεργασία μαζί τους. Είχαμε την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε τη ζωή τους, η οποία όχι μόνο δεν είναι εύκολη, αλλά έρχεται αντιμέτωπη με προκαταλήψεις και

ρατσιστικές επιθέσεις. Και όλα αυτά εξαιτίας του ιδιαίτερου τρόπου ζωής τους, της φιλοσοφίας τους και της δική μας αδυναμίας ορισμένες φορές να τον κατανοήσουμε και να τους βοηθήσουμε να ενταχθούν ομαλά στην ελληνική κοινωνία. Τα τελευταία χρόνια και σε ευρωπαϊκό και σε εθνικό επίπεδο υπάρχει μια αλλαγή στάσης. Μικρή αλλά υπάρχουν κάποια θετικά βήματα που σηματοδοτούν ότι στο μέλλον μπορούμε να πετύχουμε περισσότερα. Και στο ζήτημα της εκπαίδευσης, που κατά τη γνώμη μου είναι το σημαντικότερο, και στο ζήτημα του κοινωνικού αποκλεισμού ιδιαίτερα όσον αφορά τη στάση του κράτους απέναντί τους. Φαινόμενα βίας και εγκληματικότητας δεν έχουν παρατηρηθεί στην πόλη μας σε ανησυχητικό βαθμό και όσα περιστατικά έχουν συμβεί χαρακτηρίζονται μεμονωμένα. Παρόλα αυτά, δεν λείπουν και περιπτώσεις σημαντικών κοινωνικών αντιπαραθέσεων. Εμείς σαν Δήμος προσπαθούμε να είμαστε δίπλα στους ανθρώπους αυτούς, να τους βοηθήσουμε να ενταχθούν και να ενσωματωθούν πλήρως στην κοινωνία και να αμβλύνουμε τις όποιες κοινωνικές διαφορές. Πλέον λειτουργεί κέντρο Κοινότητας στην πόλη της Αμαλιάδας που συμβάλει στην ουσιαστική πληροφόρηση και εξυπηρέτηση των Ρομά για όλα τα θέματα που τους αφορούν και έχουμε αναπτύξει. Επίσης, θα αναπτύξουμε στο μέλλον και άλλες δράσεις πάνω στα θέματα που τους αφορούν.

Συνέντευξη Νικολάου Μπατζαλή

Όταν είσαι πρόσφυγας 3^{ης} γενιάς από την Πόλη, σύμβολο των λαών της γης, την πόλη που ίδρυσε ο Βύζας ο Μεγαρεύς απέναντι από τη χώρα των τυφλών και την έκανε ξακουστή στα πέρατα της οικουμένης ο Ρωμαίος Αυτοκράτορας και Άγιος της Χριστιανισμής Μέγας Κωνσταντίνος, την πόλη με τα αλλεπάλληλα στρώματα πολλών διαφορετικών πόλεων που την καλύπτουν και κρύβουν μέσα τους ένα εσωτερικό πυρήνα με την αληθινή της ταυτότητα, που αν θέλεις να τη γνωρίσεις, πρέπει πρώτα να ξεφλουδίσεις αυτά τα στρώματα, τότε θα αποκαλυφθούν μπροστά σου 2.700 χρόνια ιστορίας. Όταν οι προ-παππούδες σου έζησαν πάνω από 800 χρόνια στην Κωνσταντινούπολη και υποχρεώθηκαν από τα γεγονότα του 1922 να ξεριζωθούν από τα σπίτια τους, τότε αισθάνεσαι μία κρυφή υπερηφάνεια ότι δεν είσαι ακαθορίστου υπηκοότητας.

Τη γλώσσα αυτών, τη Ρομανί, τη χασί ρομανί, δηλαδή την πιο καθαρή ρομανί, θα προσπαθήσω με πολύ σεβασμό και ταπεινότητα να κάνω γνωστή στον αναγνώστη της Ευρώπης και του κόσμου. Είναι το κληροδότημα μας στο πέρασμα των αιώνων, από αυτούς που έζησαν στο περιθώριο της παγκόσμιας κοινωνίας, όπως οι Άθλιοι του Βίκτωρ Ουγκώ.

Οι ανησυχίες μου για την καταγραφή της ρομανί ξεκίνησαν πριν από 25 χρόνια περίπου, όταν ήμουν ακόμα μαθητής στο Εσπερινό Λύκειο της Αμαλιάδας. Από τότε ως σήμερα με καθημερινές σχεδόν συζητήσεις – συνεντεύξεις με ανθρώπους μεγαλύτερων ηλικιών προσπαθούμε να ξαναθυμηθούμε τη γλώσσα μας. Η ρομανί είναι πλήρως δομημένη με αυθεντική φωνολογία, εμπλουτισμένη από ξένες συνεισφορές λεξιλογικά, έχει όμως διατηρήσει και την Ινδική κληρονομιά της. Για παράδειγμα οι λέξεις: ντε δώσε, ντίκ κοίτα, κκχέλ χόρευσε, ππιρ περπάτα, τζζάα πήγαινε, είναι μερικές από τις δεκάδες λέξεις που απαντούν τόσο στην ινδική γλώσσα όσο και την ρομανί.

Γι αυτό ασπάζομαι και την άποψη του Ούγγρου Stephan Valyi(18^{ος} αιώνας), ο οποίος μίλησε για την ινδική καταγωγή των Ρομά. Συγκρίνοντας τη ρομανί της περιοχής Győr με αυτή τριών συμφοιτητών του από τη νοτιοδυτική Ινδία διαπίστωσε ότι υπάρχουν πολλά κοινά στοιχεία. Αρκετές λέξεις ήταν κοινές με αποτέλεσμα να επικοινωνήσουν μέσω της γλώσσας τους, όταν ήρθαν σε επαφή.

Η πόλη της Αμαλιάδας είναι η πρώτη στον κόσμο στην οποία ένα κοινό 30 περίπου ανθρώπων μη Ρομά, για δύο εξάμηνα προσπάθησε να μάθει τη ρομανί τσίπ. Το όλο εγχείρημα έλαβε χώρα στη Βιβλιοθήκη της πόλης στα πλαίσια της Φιλοτεχνικής, μίας πρωτοβουλίας εθελοντών με επικεφαλή τον εμπνευστή της Νίκο Σαφαρή⁶, με στόχο την δια βίου εκπαίδευση ενηλίκων.

Το μαθητευόμενο κοινό αποτελούνταν από καθηγητές, δασκάλους, φοιτητές και απλούς πολίτες. Επειδή δεν είμαστε παιδαγωγοί προσπαθήσαμε να κάνουμε με ένα πολύ απλό τρόπο το μάθημά μας. Χρησιμοποιήσαμε την δύναμη της εικόνας, προβάλλαμε στιγμές από την καθημερινότητα των Ρομά, ήθη και έθιμα. Ταυτόχρονα χρησιμοποιούσαμε διαλόγους, βάζοντας τους μαθητές να επαναλαμβάνουν με προφορά τις λέξεις και τις προτάσεις. Το αποτέλεσμα; Εντυπωσιακό! Στο μοναδικό

---

⁶ Ο Νίκος Σαφαρής είναι Αμαλιαδίτης, μη Ρομά, καθηγητής Γαλλικών, και σήμερα διδάσκει στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης.

αυτό πείραμα συμμετείχαμε με τον συγγραφέα των τσιγγάνικων ιστοριών Κωνσταντίνο Χηνά, θέλοντας να γίνει γνωστή η κουλτούρα μας και η ζωή της γειτονιάς μας, και όλων των Ρομά, στον κόσμο. Ήταν μία αξιόλογη προσπάθεια προκειμένου να καθαρίσει το θολό γυαλί που υπάρχει μπροστά από τους Ρομά.

Το 2001, οι Γιώργος Πιλαφτσής, Μάριος Δημητρίου, Ντίνος Κολτσίδα, Δημήτρης Καραγκιόζης, και άλλοι, ιδρύουν τους Πάνθηρες Αμαλιάδας, τη μοναδική ποδοσφαιρική ομάδα Ρομά στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πέρασε βέβαια από χίλια κύματα. Το 2012 αναδείχθηκε πρωταθλήτρια στην κατηγορία της. Δυστυχώς η οικονομική κρίση οδήγησε σε διάλυση της ομάδας λίγο αργότερα.

Κωνσταντίνος Χηνάς, συγγραφέας τσιγγάνικων ιστοριών⁷

Το 1922 με την ανταλλαγή του πληθυσμού ένα μεγάλο κομμάτι των τσιγγάνων εκδιώχθηκαν από την Κωνσταντινούπολη ως Έλληνες εξαιτίας της άρνησης τους να ασπαστούν τον μουσουλμανισμό. Ήταν βλέπετε χριστιανοί για τουλάχιστον 3-4 γενιές. Όσοι αλλαξοπίστησαν έμειναν στα σπίτια τους. Η κυβέρνηση του Ελευθέριου Βενιζέλου έδωσε στους Ρομά σπίτια στην Θράκη. Ήταν τα σπίτια των Τούρκων που εκδιώχθηκαν. Οι Ρομά συμμετείχαν στα συσσίτια που παρείχε η κυβέρνηση από το 1922 έως το 1928. Πριν την ανταλλαγή είχαν παρουσία στην Πόλη πάνω από 800 χρόνια, ενταγμένοι στον ιστό της βασιλεύουσας. Είχαν αποκτήσει τα δικά τους σπίτια και περιουσίες. Με την ανταλλαγή όμως, στην Ελλάδα δεν αναγνωρίστηκαν ως Έλληνες, ούτε ως πρόσφυγες, ούτε ως μειονότητα. Γιατί δεν τους διεκδίκησε κανένα κράτος. Οι γεροντότεροι πάντα μίλαγαν για τα μέρη που ζούσαν. Το Κασίμ Πασά, το Σουλούκουλε και η Σηλυβρία κατάφεραν πάνω από 15 αιώνες να κρατήσουν την προφορική και μουσική τους γλώσσα. Και αν γραφτεί αυτή η προφορική γλώσσα με διάφορους χαρακτήρες χάνεται η ουσία αφού δεν θα προφέρετε σωστά.

Για χάρη του χριστιανισμού πολλά έθιμα άφησαν πίσω τους και πολλά έχουν έως και σήμερα. Πολλοί λαοί παρεξήγησαν τους Ρομά για τα ήθη και τα έθιμα που

---

⁷ Ο Κωνσταντίνος Χηνάς είναι αυτοδίδακτος, έμαθε μόνος του να γράφει και να διαβάζει, ενώ τα προηγούμενα χρόνια βοηθούσε τους υπόλοιπους τσιγγάνους να μάθουν τα σήματα για τις εξετάσεις οδήγησης, αφού οι αναλφάβητοι ήταν η πλειοψηφία. Πλέον είναι ιδιοφυία στους υπολογιστές και τις ιστορίες τους τις καταγράφει στο προσωπικό του τάμπλετ. Ο ίδιος ορφανός από βρεφική ηλικία βρήκε αγάπη στους κόλπους της εκκλησίας, όπου εκεί διδάχθηκε από τον κύριο Παπαγεωργίου Βυζαντινή μουσική. Στην συνοικία τον φωνάζουν Άγιο, λόγω της καθαρότητας της ψυχής του.

κουβαλούσαν. Για να γνωρίσεις όμως την κουλτούρα ενός λαού πρέπει να μάθεις τη γλώσσα του. Έτσι θα μπορέσει να καταλάβεις τον τρόπο ζωής του.

Φεύγοντας το 1922 από την Κωνσταντινούπολη έως και το 1925 έμειναν στην Θράκη. Πολλές οικογένειες όμως δεν διέκοψαν την πορεία τους καθώς είχαν προορισμό την Αθήνα. Το 1925 έγινε η πρώτη τους σύσκεψη στην οποία αποφάσισαν να μεταναστεύσουν στην υπόλοιπη Ελλάδα. Πολλές οικογένειες διαφώνησαν και εγκαταστάθηκαν στην Ξάνθη, όπου ζουν ως και σήμερα. Αρκετά σόγια έμειναν στις Σέρρες, άλλοι κατέβηκαν στην Θεσσαλονίκη, οι πιο πολλοί εξαπλώθηκαν σε διάφορες πόλεις της Μακεδονίας.

Το 1935 μετακινούνται προς το Νότο λόγω των δυσχερών καιρικών συνθηκών που επικρατούσαν στη Μακεδονική γη. Θυμίζουμε πόσο δύσκολη ήταν η ζωή στην ύπαιθρο και στα τσαντίρια. Τα χρόνια του πολέμου 1940-1945, τους συναντάμε στην Λάρισα, τη Λαμία, την Άμφισσα, την Ιτέα, την Ναύπακτο και την Πάτρα.

Στην διάρκεια της περιπλάνησης τους το αντικείμενο εργασίας τους ήταν γανωτήδες και τεχνητές αντικειμένων, σμίλευαν το χαλκό και τον μπρούτζο. Κατασκεύαζαν διάφορα αντικείμενα προς χρήση όπως ροιά κουτάλια, πιρόοια πιρούνια, τζεσμπές μπρίκια, τέντζιρες τεντζερέδες, ναστρέπες μπρούτζινα κύπελα. Ήταν εργάτες της γης, δούλευαν στα καπνά και σε άλλες γεωργικές εργασίες. Αρκετές φορές κινδύνεψαν να κατασπαραχθούν από πεινασμένα και άγρια ζώα, όπως αρκούδες και λύκους διασχίζοντας με τα κάρρα διάφορα δάση προκειμένου να φτάσουν σε ένα χωριό ή μία πόλη. Κατοικούσαν πάντα κοντά σε ποτάμι προκειμένου να έχουν νερό για τις ανάγκες τους.

Το 1960 ο Αλέξανδρος Φραγκούλης, ο Κωνσταντίνος Κολτσίδας, ο Γιώργος Γκαϊτατζής και κάποιοι άλλοι ακόμα αγοράζουν γη από τον Ξιδιά και τον Παπα-Καυκά, κι έτσι γεννιέται η συνοικία Παπακαυκά. Φέρνουν μαζί ήθη και έθιμα. Το έθιμο του ζυμωτού ψωμιού που συμβολίζει την εργασία του ανδρόγυνου, το Εντερλέζι στην γιορτή του Αγίου Γεωργίου είναι μερικά από τα οποία κουβαλάμε μαζί μας από την Πόλη.

2^{ος} Παγκόσμιος Πόλεμος

Ένα δείγμα σύνθετης ερμηνευτικής προσέγγισης αποτελεί το κείμενο της Εύας Πολίτου στο ένθετο Ιστορικά που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα Ελευθεροτυπία, πραγματεύεται τη θέση των ελλήνων ρομά στα γεγονότα του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου και του Εμφυλίου. Βασιζόμενη σε πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές, γραπτές και προφορικές μαρτυρίες, η ανάλυση της κυρίας Πολίτου τεκμηριώνει πειστικά ότι η αθροιστική συλλογή περιπτώσεων εμπλοκής Ρομά στην Αντίσταση και στον Εμφύλιο δεν αρκεί για να τεκμηριώσει μία συλλογική στάση τους στα τεκταινόμενα της εποχής. (Τρουμπέτα,2008: 59-60). Κατ' ανάλογο τρόπο, το γεγονός ότι είχαν υποστεί τα δεινά του πολέμου και της Κατοχής, δεν τους καθιστά υποχρεωτικά ένα ιδιαίτερο πληθυσμιακό τμήμα, ούτε αποτελεί μαρτυρία μίας συστηματικής καταδίωξης τους από τις γερμανικές αρχές κατοχής. Οι προκλήσεις για την έρευνα που ασχολείται με τη θέση των ρομά στην ελληνική κοινωνία είναι πολλαπλές. (Τρουμπέτα,2008: 60). Μαζί με τον απεγκλωβισμό ενός πληθυσμιακού τμήματος από τις υποσημειώσεις της ιστορίας και το χώρο εξαιρέσεων της κοινωνίας, οι ερευνητικές προσεγγίσεις καλούνται να παρακάμψουν το δίπολο «θύματα-θύτες» και να υπερβούν στερεότυπες αντιλήψεις οι οποίοι δεν αφήνουν ανεπηρέαστη ούτε τη σκέψη των ίδιων των ερευνητών και ερευνητριών. Το ζητούμενο είναι να τοποθετηθούν οι ρομά στο πλέγμα των σχέσεων της ελληνικής κοινωνίας όπου οι ίδιοι είναι ενεργοί δρώντες και διαπραγματεύονται τις θέσεις τους είτε ως συλλογικότητα είτε ως υποκειμενικότητες. (Τρουμπέτα,2008: 60).

Ακολουθεί μία προφορική μαρτυρία ανθρώπων της συνοικίας Παπακαυκά σε σχέση με τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Σίνδος Θεσσαλονίκη 1942.

Κατά την διάρκεια του πολέμου χάλασε το πιστόλι ενός Γερμανού αξιωματικού και ψάχνοντας μάλιστα να το επιδιορθώσει, τον οδηγούν σε έναν τσιγγάνο πρωτομάστορα τον Θεόδωρο Αντωνιάδη. Ο μάλιστα μη μπορώντας να τον αποφύγει, και φοβούμενος για την ζωή του, αναγκάστηκε να του το επιδιορθώσει. Ένα μήνα αργότερα, οι Γερμανοί συνέλαβαν εκατοντάδες τσιγγάνους και τους έβαλαν σε ένα περιφραγμένο χώρο και περίμεναν την εκτέλεση τους. Εκείνη τη στιγμή το χώρο συγκέντρωσης επισκέφθηκε ο Γερμανός αξιωματικός που του επιδιόρθωσε το πιστόλι ο τσιγγάνος. Αυτός τον αναγνώρισε ανάμεσα στους

ετοιμοθάνατους και του λέει: «Ε Τόντορε και εσυ εντο» και άρχισαν να μιλούν μεταξύ τους και με τη διαμεσολάβηση του Έλληνα μεταφραστή είπαν : « Αυτοί είναι τσιγγάνοι, άμαχος ειρηνικός λαός, το μόνο που ζητούν είναι δουλειά για να ζήσουν τις οικογένειές τους». Μετά από λίγη ώρα ο Γερμανός αξιωματικός απελευθέρωσε τους τσιγγάνους που ήταν έτοιμοι για το εκτελεστικό απόσπασμα.⁸ Αυτή η σύντομη γνωριμία του Γερμανού με τον τσιγγάνο Θεόδωρο Αντωνιάδη γλίτωσε πολλούς άλλους τσιγγάνους από βέβαιο θάνατο.

Ο πόλεμος βρήκε τους τσιγγάνους σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, από την Κομοτηνή έως την Πάτρα. Το 1942 στην πόλη των Σερρών δύο τσιγγάνοι μαζί με ένα παιδάκι, καθώς πηγαίνουν για το караβάνι συναντούν μία γερμανική περίβολο. Τους ακινητοποιούν για να τους ελέγξουν. Κάτω από την απειλή όπλου, το παιδάκι άρχισε να κλαίει και να τους λέει: « Μα μουνταρεν αμεν, αμε ρομα σαμ», δηλαδή μη μας σκοτώνετε, εμείς τσιγγάνοι είμαστε. Ακούγοντας ο Γερμανός αξιωματικός να μιλάει τσιγγάνικα το παιδάκι, τους πλησιάζει και λέει: « Μα τρασάν αβέν μάνσα», δηλαδή Μη φοβάστε, ελάτε μαζί μου. Αυτοί ακούγοντας τον Γερμανό να μιλά τσιγγάνικα ξεθάρρεψαν. Ο γερμανός τους πήγε στον αξιωματικό του τάγματος και μεσολάβησε ώστε να τους αφήσουν ελεύθερους, καθώς και ο ίδιος ήταν τσιγγάνος.⁹

Βιβλιογραφία

Βαξεβάνου Α.,(2001), Έλληνες Τσιγγάνοι, Περιθωριακοί και Οικογενειάρχες ,
Αθήνα: Αλεξάνδρεια

Έξαρχος Γ.,(1996), Αυτοί Είναι Οι Τσιγγάνοι, Αθήνα: Γαβριηλίδη.

Kenrick D.,(1994), Από τις Ινδίες στη Μεσόγειο, Η Μετανάστευση των Τσιγγάνων,
μτφρ Μαρία Λάβδα, Αθήνα: Καστανιώτη.

---

⁸ Τα εγγόνια του Θεόδωρου Αντωνιάδη ζούν σήμερα στην Αμαλιάδα, και την αφήγηση έκανε ο Χρήστος Μπατζαλής.

⁹ Η ιστορική ύπαρξη των τσιγγάνων κατά την διάρκεια του πολέμου δεν συνηθίζεται στα βιβλία της ελληνικής ιστορίας. Οι ίδιοι οι παππούδες της συνοικίας που τα βίωσαν, τα μαρτυρούν καθώς δεν έχουν ξεχάσει και τα μεταφέρουν στα παιδιά τους.

Κόμης, Κ.(1998). Τσιγγάνοι, Ιστορία, Δημογραφία, Πολιτισμός. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κυριαζή Ν.,(2001), Η κοινωνιολογική Έρευνα: Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Λιέζου Ζ., (1999), Ρομά, Τσιγγάνοι, Ταξιδευτές, μετάφραση Αθηνά Σιπητάνου, Αθήνα: Καστανιώτη.

Λυδάκη Ά., (2013), Ρομά Πρόσωπα Πίσω Από Τα Στερεότυπα, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Ντούσας Δ.,(1997), Rom και Φυλετικές Διακρίσεις , Αθήνα: Gutenberg.

Halfdanarson G.,(2006), Φυλετικές διακρίσεις στην Ευρωπαϊκή Ιστορία, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Pronai C.,(2013), Οι Τσιγγάνοι στην Ευρώπη, στο Ρομά Πρόσωπα Πίσω Από Τα Στερεότυπα, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Ζαφείρης Κ.-Ξηροτύρης Ν.,(2002), οι Ρομά Αράτου: Δημογραφική και γενεαλογική μελέτη, στο Οι Ρομά στην Ελλάδα, Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Εθνολογίας.

Τερζοπούλου, Μ.-Γεωργίου Γ.,(1996) Οι Τσιγγάνοι στην Ελλάδα. Ιστορία-Πολιτισμός. ΥΠΕΠΘ Γ.Γ. Λαϊκής επιμόρφωσης: Αθήνα.

Τρουμπέτα Σ., επιμ.(2008) Οι Ρομά στο Σύγχρονο Ελληνικό Κράτος. Συμβιώσεις, Αναιρέσεις, Απουσίες, Αθήνα: Κριτική.

Τσακίρης, Ν.Δ. (2004), Πολιτική Ευρωπαϊκών κρατών και τσιγγάνοι–Rom. Μια ιστορική επισκόπηση. διαθέσιμο στο : http://reader.ekt.gr/bookReader/show/index.php?lib=EDULLL&item=284&bitstream=284_01#page/1/mode/1up

Τσιάκαλος Γ.,(2000), Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Χριστοπούλου Α.Ν.(2002), «Σ'ένα δρόμο, ήταν ή δεν ήταν...»: Περιεχόμενο και αφηγηματικότητα στα παραμύθια των Ρομ, στο Οι Ρομά στην Ελλάδα, Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Εθνολογίας.

Fraser A.,(1997), *Οι Τσιγγάνοι*, Αθήνα: εκδόσεις Οδυσσέας.

Διαδίκτυο

www.romanet.gr

www.patrisnews.gr

www.protinews.gr

www.enimerosi.org/

Α.Ερευνητικό εργαλείο σε τσιγγάνους της κοινότητας Παπακαυκά

Συνέντευξη

Προσωπικά στοιχεία συνεντευξιζόμενου

Ηλικία .....

Μόρφωση .....

Επάγγελμα .....

Α. Ιστορία και ταξίδι Μετανάστευσης

1.Τι γνωρίζετε για την καταγωγή σας;

.....

2.Πότε ξεκινά το μεταναστευτικό ταξίδι και γιατί;

.....

3.Που κατευθύνονται αρχικά;

.....

4.Τι ξέρετε για το ταξίδι αυτό, ιστορίες;

.....

5.Πως καταλήγουν στην Αμαλιάδα;

.....

6.Πως φτιάχνουν την συνοικία Παπακαυκά και γιατί ονομάστηκε έτσι;

.....

7.Με τι ασχολούνται για τον βιοπορισμό τους οι τσιγγάνοι της κοινότητάς σας

.....

Β. Τσιγγάνοι και θρησκεία.

1.Ποια η σχέση σας με την θρησκεία όλα αυτά τα χρόνια, πως ήταν παλαιότερα

.....

2. ποια η σχέση σας με τη θρησκεία σήμερα;

.....

Γ. Τσιγγάνοι και έθιμα

1. Ποια είναι τα έθιμα και οι παραδόσεις του γάμου στην κοινότητά σας;

.....

2. Άλλα έθιμα;

.....

3. Επιτρέπονται οι γάμοι με άλλες φυλές;

.....

4. Γιατί οι τσιγγάνοι παντρεύονται σε μικρή ηλικία;

.....

Δ. Σχολείο και μόρφωση

1. Τα παιδιά σας πηγαίνουν σχολείο;

.....

2. Μέχρι ποια τάξη συνήθως φοιτούν τα παιδιά της κοινότητάς σας;

.....

3. Πόσα παιδιά από την κοινότητά σας γνωρίζετε να πηγαίνουν στο πανεπιστήμιο;

.....

4. Ποια η γνώμη σας για την Εκπαίδευση, είναι αναγκαία;

.....

E. Ρομανί Γλώσσα

1. η πρωτοβουλία να διδάξετε σε μη τσιγγάνους την γλώσσα σας πότε ξεκίνησε;

.....

2. Πως υλοποιήθηκε αυτή η προσπάθεια και τι αποτέλεσμα είχε;

.....

3. Η προσπάθεια να κάνετε γραπτή την προφορική γλώσσα των τσιγγάνων πως προέκυψε και σε τι κατάσταση βρίσκεται;

.....

4. Για ποιο λόγο θέλετε να καταγράψετε τη γλώσσα σας, νιώθετε ότι χάνετε ή αλλοιώνετε;

.....

5. Οι υπόλοιποι τσιγγάνοι της συνοικίας είναι σύμφωνοι με αυτές τις προσπάθειες;

.....

B.Ερευνητικό εργαλείο σε μη τσιγγάνους της περιοχής

1. Ποια η επαφή σας με τους τσιγγάνους της κοινότητας Παπακαυκά;

.....

2. Τι γνώμη έχετε γι αυτούς;

.....

3.Θεωρείται πως δημιουργούν προβλήματα;

.....

4. Θεωρείται πως βοηθούν στην τοπική κοινωνία με την συμβολή τους στην λαϊκή αγορά;

.....

Ντοκουμέντα, Φωτογραφικό υλικό καταγραφής στοιχείων

Τρίτη 20/3

Συνάντηση με τον υπεύθυνο της διεύθυνσης για τους Ρομά της Γενικής Διεύθυνσης Δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Κομίσια) Michel Verschuur. Επίσης, συνάντηση με τον υπεύθυνο της διεύθυνσης για τους Ρομά της Γενικής Διεύθυνσης Δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Κομίσια) Michel Verschuur.

Τρίτη 20/3: Εργαστήριο κοινωνικό: Κέντρο ελλεικτόν: Συνάντηση με κ. Μιχάλη Ζαφειρόπουλο και κ. Αλέξανδρο Τσοτσίκο, ειδικό για Εθνικό Ρομά, της Γενικής Διεύθυνσης Περιφερειακής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

©NEXT CO GREECE

Τετάρτη 21/3 Συνάντηση με υπεύθυνους του γραφείου της Επιτροπής για την απασχόληση, την κοινωνική συνοχή και την ευρωπαϊκή πολιτική κ. Λάσλο Ανώδης καθώς και τους υπεύθυνους του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου στο κτίριο "Berlaymont" της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Κομίσια)

Τετάρτη 21/3: κτίριο "Berlaymont" Κομίσια Συνάντηση με κ. Γίνο Τσάκρη, υπεύθυνο της Επιτροπής Παιδείας, Πολιτισμού, Πολιτισμικής και Νεολογίας και Ανθρώπινης Παιδείας. Επίσης, συνάντηση με κ. Γίνο Ανώδη, Υπευθύνου του γραφείου της Επιτροπής

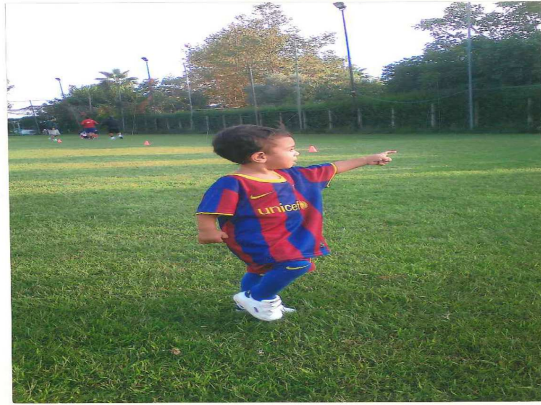

Παράδοση με τη σύμβαση

Φωτό: 2004

Παράδοση με τη σύμβαση

- Το πέλλο

Φωτό: 2012

Κοιτάξτε τους

η Ρομάνι γλώσσα
(ε ρομάνι τσίπ)

Έχει τρία γένη: αρσενικό, θηλυκό - ουδέτερο
 - δύο πτώσεις: αρσενική, θηνική
 - δύο αριθμούς: ενικός, πληθυντικός

π.χ. ο άντρας, η γυναίκα, το παιδί
 ο ρομ, ε ρομνή, ο τσαρό

Ενικός αριθμός
 αρσ. ο ρομ ε ρομνή ο τσαρό
 θην. ε ρομέσκα ε ρομνιάκι ε τσαρόσκα

Πληθυντικός αριθμός
 αρσ. ε ρομίν ε ρομνιά
 θην. ε ρομένγκε ε ρομνιέγκε ε τσαρόνγκε

Αριθμητικοί (αριθμικά)

Ένα	γιεκ
Δύο	νκούι
τρία	τρίν
τέσσερα	σάπ
πέντε	πέντς
έξι	εοβ
επτά	εφέσι
οχτώ	οχτίς
έννιά	έννιόν

δέκα	VTES
έντεκα	VTESΩ - γιεκ
δύο δέκα	VTESΩ - VCOYL
δεκατέριον	VTESΩ - τειν
δεκατέσσερα	VTESΩ - σταρ
δεκατέντε	VTESΩ - παντς
δεκαέσι	VTESΩ - GOJB
δεκαεσών	VTESΩ - εφ'ω
δεκαοχτώ	VTESΩ - οχτω
δεκαένω	VTESΩ - ενω
Είκοσι	μικς
είκοσι - ένω	μικς - γιεκ
είκοσι - δύο	μικς - VCOYL
τριάκοντα	τραιν
σαράντα	σαρν
πενήντα	πενήν
εξήντα	εξήν
εβδομήντα	εβδομήν
ογδώντα	ογδών
ενενήντα	ενενήν
εκατό	εε
εκατό - ένω	εε - γιεκ
διακόσια	VCOYL εε
τριακόσια	τρειεε
τετρακόσια	σταρ εε
πεντακόσια	παν εε

- Προσθήκη Προσθητικής των ενων - Ρομανι - 1.

TA ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1. Το άρθρο

- Ε τσικνή όρηνη, και VTEJ ανγκάδα, κατάρ ε αλάβα πσεντά Άρθρο.
- Η μικρή λέξη που μπαίνει επηρός από τα ονόματα λέγεται άρθρο.
- Ε Ρομανι τσηη, είλην VCOYL άρθρα, ο οριστικό (ο, ε, ο) και ο αόριστο (γιεκ, γιεκ, γιεκ)
- Η Τριγώνικη Γλώσσα, έχει δύο άρθρα, το οριστικό και το αόριστο

α. το οριστικό άρθρο

Το οριστικό άρθρο στη Ρομανι τσηη κίνιεται ως εξής:

οριστικό	ο (ο)	ε (η)	ο (το)
Γενική	ε (του)	ε (της)	ε (των)
Αρκετά	ε (των)	ε (της)	ε (τα)
οριστικό	ε (οι)	ε (οι)	ε (τα)
Γενική	ε (των)	ε (των)	ε (των)
Αρκετά	ε (τους)	ε (αυ)	ε (τα)

ROMED

Médiation pour les Roms   Mediation for Roma

Πανεπιστημιακό Παιδαγωγικό "ROMED",
Τ.Ο. Δραγάνης Αρμυλιαδών
Δόξος Ηλιδών

Προς: 1) Πρόεδρο Δημοτικού Συμβουλίου Ηλιδών
2) Δήμαρχο Ηλιδών
3) Δημοτικές Επιτροπές Ηλιδών

Θέμα: "Εκδοχές Νέου Αδειώσιμου Λογίστη
Αγοράς, Βιομηχανικών Προϊόντων"

Κ. Πρόεδρε,
1) Τ.Ο. Δραγάνης Αρμυλιαδών, του Πανεπιστημιακού
Παιδαγωγικού "ROMED", τον τελευταίο 5 χρόνο,
προσπαθεί να έχει καλύτερο ρόλο, στη μεταβίβαση
της Σειτανιάς «Παρακαυκάσι», από τους παλιούς και
εξοστρεφείς καινοτόμους Ρομά-Σειτανιάτες, σε πιο
απόδοτο ευνοημένο και χερσίστων στόχων στην
τοπική κοινωνία.
2) Σειτανιάτες προς: εκπαιδεύει ενεργά στο Πανεπιστημιακό
Παιδαγωγικό "ROMED", από το 2012,

προσπαθώντας, ειδικά των άλλων στόχων, να βοηθήσει τις κοινότητες και δεξιότητες της νέας γενιάς, μέσω της Σιναϊδούς.

Το αριστερότερο είναι αξιο αναφοράς: Έως το 2011, είχαμε περίπου 100 παιδιά στο Δημοτικό και 5-10 στο Γυμνάσιο (με αρκετά προβλήματα ούρων και γαστρίτις).

Τη σχολική χρονιά που διανύσαμε (2016-2017), φοιτούμε:

α) στο Δημοτικό :	27	παιδιά
β) στο 2ο Δημοτικό :	72	"
γ) στο 4ο Δημοτικό :	81	"
δ) στο 3ο Γυμνάσιο :	30	"
ε) στο Τ.Ε.Α :	18	"
στ) στο Επιστημ. Γυμνάσιο-Λύκειο :	31	"

Επίσης, έχουμε δύο φοιτητές - Σημ. Νουθετικής Επιστήμης του Νικό Αναστασία και στη Διοίκηση Επιχειρήσεων Καλλιόπη του Παντείου Τεχνολογικού.

Η Τ.Ο. Δράσης, εφάρμοζε τα μέγιστα, αφού παρακαλούσε τη φροντίδα των παιδιών, μη εφ'επιπέδου διευθυντικά, στις οικογένειες που κατά περίπτωση αδυνατούσαν, να στρέψουν τα παιδιά τους στο σχολείο.

Τα παραπάνω αριστερά, είναι η φυσική συνέπεια της έντονης εφάρμοξης της κοινωνικής μας ομάδας.

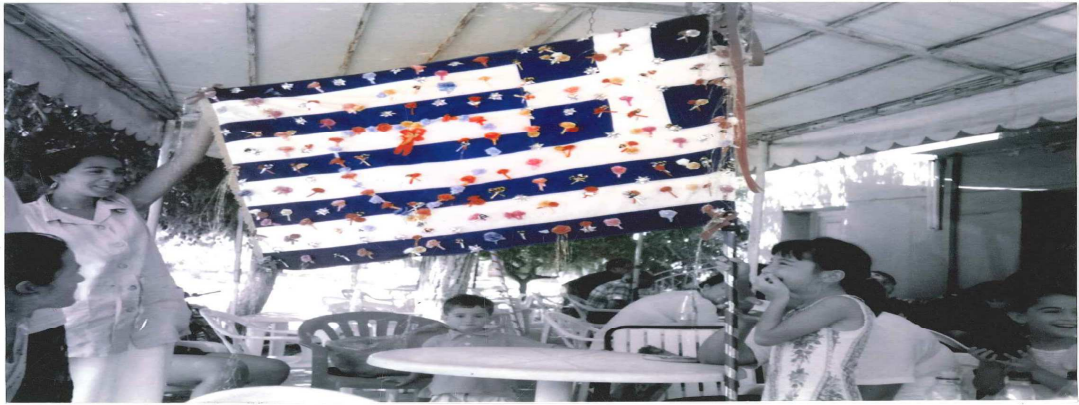
Επειδή η δράση της κοινότητας "Παιτακούκι, Στυλίζου στο Βιοποριστικό Επένδυμα του "Μαθητικό Λαϊκού Αγοράκι"

Παρακαλούσε Γερνά, το Δημοτικό Σχολείο "Ηλίας" να προβεί στην προκήρυξη, στην Έκδοση Νέου Αδείου Βιοποριστικών Προϊόντων, προκειμένου να βοηθηθούν έμπροσθεν και αριστερά, οι καλύτερες οικογένειες μας.

- ΕΠΕΝΔΥΣΗ: Από κάθε είδα Λαϊκής αγοράς, βόμβα 6-12 φακές)
- Μεταξύ των Σποιας Απολιταίνους
1. Νικόλινος Μπαρτζάνης
  2. Παναγιώτης Σκουρτζάνης
  3. Χρήστος Νέσος
  4. Αναστάσιος Τζουρτζούδης
  5. Κωνσταντίνος Χηναίος

τηλ. επικοινωνία: 6047-335050 - 11κος

2.

B- Το αόριστο άρσος
 μεταχειρίζομε το αόριστο άρσος, όταν μιλάμε
 για ένα αόριστο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα:
 π.χ. i) αγούκιάρσος παίζε γιεκ απόλ
 περιμένα για μένα ένας άρσος
 ii) νικάρσος γιεκ γούκαρ γούκας
 είδα ένα ωπαίο άρσο

Το αόριστο άρσος κλίνεται ως εξής:

	ΕΝΙΚΟΕ	ΑΡΙΘΜΟΕ:	
αμφ.	Αρσούκω	Αρσούκω	Ουδέτερο
Γεν.Αμφ.	γιεκ	γιεκ	γιεκ
Γεν.Αρσ.	γιεκέεκο	γιεκέεκη	γιεκέεκο
	γυνήδ Αρσούκωδ	αρσούκωδ	
αμφ.	είας	μία	ένοι
Γεν.Αμφ.	ενο'ς	μια'ς	ενο'ς

Ο Ρομά λαμπαδηδρόμος από την συνοικία Παπακαυκά

Οικεία Νικολάου Μπατζαλή, συζήτηση με απογευματινό καφέ, νέων ανθρώπων Ρομά και Μη! Μοιράζονται απόψεις της καθημερινότητας και στόχους για το μέλλον.

Στο σπίτι του Νικολάου Μπατζαλή, στη συνοικία Παπακαυκά, συλλέγοντας πληροφορίες για την έρευνα.

Στην Παπαχριστοπούλειο Δημοτική Βιβλιοθήκη Αμαλιάδας μη Ρομά κάτοικοι της πόλης διδάσκονται την Ρομανί γλώσσα.

Σε ταξίδι του Νικολάου Μπατζαλή στην Κωνσταντινούπολη, στην πατρίδα του, όπως λέει ο ίδιος, η επίσκεψη της Αγίας Σοφίας είναι κάτι που δεν παραλείπει.

Ακαθορίστου υπηκοότητας

*Επώνυμον με κεφαλαία **GO GAS**
 *Όνομα **Νιμόζαρος**
 *Όνομα { Πατρός **Αδωνόβιος**,
 Μητρός **Ζουμωσίου**
 Της γεννήσεως { *Έτος **1969**
 Τόπος **Πύργος Ηλείας**
 Εθνική καταγωγή **Αθιγγανική**
 Υπηκοότης **Ακαθορίστος**
 Θρήσκευμα **Χρ. Ορθόδοξος**
 Επάγγελμα **Μαγειρής**
 Τόπος διαμονής εν Ελλάδι **Ψαράμειον**
 Χρονολ. άφιξεως εν Ελλάδι
29 Αυγ 1981

Ο ανωτέρω αλλοδαπός έδηλώθη σ
 φώνως τῷ άρθρῳ 9 § 1 τοῦ Νόμου
 αλλοδαπῶν παρὰ τῷ **Πατρὶ**
GO GAS Αδωνόβιος
 διαμέγοντος εἰς **Ψαράμειον-Κρ**
Ψαράμειον τῆ **28-9**
 *Ἡ χορηγία ἔσται **Δετή**

TSOULIS

Οι ταυτότητες των Ρομά που αναφέρουν ΑΚΑΘΟΡΙΣΤΟΥ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑΣ

Οικεία στην συνοικία Παπακαυκά στολισμένο πριν από το γλέντι γάμου.

Ευχαριστήριο

Η συλλογή και καταγραφή στοιχείων για την έρευνα αυτή διήρκησε ένα χρόνο. Στο διάστημα αυτό γνώρισα ανθρώπους που ήταν όλοι πρόθυμοι να βοηθήσουν και να μιλήσουν για την τσιγγάνικη κοινότητα της Αμαλιάδας. Οι ίδιοι οι τσιγγάνοι μου άνοιξαν τα σπίτια τους και την καρδιά τους. Μία εμπειρία ο καθένας, μία εξιστόρηση, απλές καθημερινές κουβέντες για αυτούς, πολύτιμες καταγραφές για εμένα. Χωρίς την συμβολή του Νικολάου Μπατζαλή και του Κωνσταντίνου Χηνά η εργασία αυτή δεν θα υπήρχε.

Μου παρέδωσαν με μεγάλη προθυμία και εμπιστοσύνη πρωτογενές υλικό, που καταγράφουν οι ίδιοι εδώ και δύο δεκαετίες. Θέλουν να φανεί στον κόσμο ότι είναι

διαφορετικοί, γιατί όντως είναι. Δεν έχουν σχέση με την παραβατικότητα, με την εικόνα και το στερεότυπο που έχει δημιουργηθεί στα μυαλά των πολλών. Είναι απλοί έμποροι, που εργάζονται νόμιμα για το μεροκάματό τους. Θέλουν και οι ίδιοι να διατηρήσουν την κουλτούρα τους, υιοθετώντας βέβαια το νέο τρόπο ζωής. Θέλουν και αγωνίζονται να πηγαίνουν όλα τα παιδιά σχολείο, και το σημαντικό να αποφοιτούν και να σπουδάζουν. Αγωνίζονται. Υπερασπίζονται τα δικαιώματα των μικρών Ρομά στα σχολεία, μάχονται τον ρατσισμό και επιζητούν ίση αντιμετώπιση.

Όπου και να απευθύνθηκα, σε μη ρομά, για μία άποψη για τους τσιγγάνους, πήρα θετικό αντίκρισμα: «Αυτοί είναι άλλοι, δεν είναι γύφτοι», «Είναι Κωνσταντινοπολίτες, τετραπέρατοι», «Φέρνουν έθιμα από το Αϊβαλή», «Ξέρεις τι έμποροι, είναι αυτοί;»

Πολλές καταγραφές που θα χρειαστούν πολλές σελίδες για να αποτυπωθούν.

Να ευχαριστήσω επίσης συνέβαλλαν τους μη ρομά συνεντευξιαζόμενους για τις πληροφορίες, τους καθηγητές μου για τις συμβουλές τους και την οικογένεια μου για την υπομονή και στήριξη, και τέλος το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου για τις πολύτιμες γνώσεις που έλαβα μέσα σε αυτό το Μεταπτυχιακό.

Με εκτίμηση

Στυλιανή Παναγοπούλου